

JAARVERSLAG 2023

STICHTING RADIUS CCA

INHOUDSOPGAVE

4	INTRODUCTIE
13	PROGRAMMA AGENDA 2023 NATURECULTURES JAARPROGRAMMA UITGEBREIDE TEKST JAARPROGRAMMA 2023 TENTOONSTELLINGEN & PUBLIEKSEVENEMENTEN
48	EDUCATIE & ONTWIKKELING VAN TALENT ONDIERPLEZIER MIJN MICROBEN EN IK DE BRUNO LATOUR LEESCIRKEL
62	COMMUNICATIE DOELGROEPEN & PUBLIEKSBEREIK COMMUNICATIEMIDDELEN SAMENWERKINGEN PERS
76	KWANTITATIEVE GEGEVENS BEZOEKERSAANTALLEN JAARAGENDA PERSOVERZICHT
95	FINANCIËEL VERSLAG BATEN & LASTEN OVERZICHT INKOMSTEN
101	ORGANISATIE FAIR PRACTICE CODE & CODE DIVERSITEIT EN INCLUSIE RAAD VAN TOEZICHT & GOVERNANCE CODE CULTUUR DIRECTIE EN PERSONEEL
108	ONDERTEKENING
109	COLOFON

Opening tentoonstelling HET METEN VAN DE WERELD, 25 februari 2023
Foto: Joris van den Einden, © Stichting RADIUS CCA

INTRODUCTIE

Het afgelopen verslagjaar bleek even belangwekkend als vormend in de verdere totstandkoming van RADIUS als centrum voor hedendaagse kunst en ecologie, na de oprichting in 2021 en het inaugurele BENEDENWERELD-programmajaar van 2022. Aan de hand van het NATURECULTURES-jaarprogramma kwam RADIUS in 2023 verder op stoom en beproefde haar verhouding tot het publiek, voor het eerst met een volledig kalenderjaar tot onze beschikking. Aan de hand van verbeeldingskracht en klimaatactie richtte RADIUS zich ook in 2023 onvermoeid op het vormgeven van de blauwdrukken voor regeneratieve en duurzame meer-dan-menselijke werelden.

In aanvulling op het programma van tentoonstellingen, publieksevenementen en educatieprojecten dat RADIUS in 2023 realiseerde—dat in dit verslag meer uitvoerig besproken wordt—wil ik nog een aantal noemenswaardige momenten uitlichten. In vogelvlucht: Op 7 mei 2023 vierde RADIUS haar eenjarig bestaan met het festival KALVERLIEFDE, waarbij we een streekmarkt organiseerden in de tuin van RADIUS en zeshonderd bezoekers ontvingen. Ook in 2023 werd het gebouw van RADIUS gerenoveerd en gerestaureerd. Ditmaal werden er werken aan de buitengevel en façade verricht en per december 2023 werd het volledig gerenoveerde interieur van het pomphuis opgeleverd (zie beelden hieronder). Met het voltooien van deze werken en het inrichten van een boekwinkel en publieksreceptie zijn de voorzieningen voor RADIUS volledig en naar onze grote tevredenheid definitief afgerond. In mei 2023 ging De Bruno Latour Leescirkel van start, totstandgekomen in samenwerking met filosoof Tjessa Riemersma en Institut Français des Pays-Bas. Ik ben bijzonder trots op deze samenwerking en dit programma, dat zich een jaar lang inzette om het veelzijdige werk van wetenschapsfilosoof Bruno Latour te bespreken met een divers en geëngageerd publiek. In september nam het kernteam van RADIUS deel aan een onderzoeksreis naar Finland en Estland, en bezochten we gedurende een reis van tien dagen verscheidene kunstenaars en kunstinstellingen in Tallinn en Helsinki op het snijvlak van kunst, ecologie en klimaat. Initiële aanleiding voor de reis betrof de mogelijkheid van een bezoek aan de Helsinki Biënnale, die haar tweede editie had toegewijd aan meer-dan-menselijke leefwerelden. RADIUS ging in 2023 ook een samenwerking aan met uitgeverij Valiz. Medio 2024 verwachten we hiervan de uitkomst: de publicatie *Worlding Ecologies: Art, Science and Activism Towards Climate Justice*, waarin achttien auteurs reflecteren op klimaatrechtvaardigheid door de lens van kunst, activisme en wetenschap.

Kers op de taart was in juli 2023 de beschikking van het Mondriaan Fonds, binnen de categorie Kunstpodium Basis, waarmee het fonds zich in 2024 en 2025 structureel aan RADIUS committeert met een financiële bijdrage. De beoordelingscommissie stelde:

Met een goed doortimmerde artistiek-inhoudelijke visie en een heldere positie—kunst en ecologie op het snijvlak van de wetenschap—heeft RADIUS zich naar de mening van de commissie in een korte tijd kunnen bewijzen als een bijzondere toevoeging aan het kunstenlandschap. De gerealiseerde tentoonstellingen bieden in de ogen van de commissie een verdiepend geheel met interessante kunstenaars. Het programma van RADIUS is de afgelopen jaren ook bij het publiek en de lokale en landelijke pers niet onopgemerkt gebleven en representeert waardering voor het initiatief. Zij [de commissie] is van mening dat het programmaplan voor de komende jaren ambitieus is, actueel, goed onderbouwd en van hoog niveau. De commissie is van mening dat de activiteiten zich voor het beeldende kunstenveld binnen de voorhoede afspeelt met de focus op klimaat en ecologie. In dat opzicht draagt RADIUS in de ogen van de commissie bij aan de in haar ogen broodnodige kritische discussies op dat gebied. Naar de mening van de commissie heeft RADIUS door haar heldere programmering in korte tijd een lokale, regionale en landelijke positie verworven die zich onderscheidt van andere culturele instellingen in de omgeving van Delft, Den Haag, Rotterdam.

De oorspronkelijke en driedelige aanleiding om RADIUS in 2021 op te richten bleek ook met deze meerjarentoekenning niet aan belang te hebben ingeboet: de opportuniteit om op een gedroomde plek—een monumentale erfgoedlocatie aan de noordkant van Delft—een nieuw kunstinstituut op te richten (1); de relevantie van de achtergrond waartegen dit instituut zich bevindt, met Delft als toonaangevende wetenschapsstad (2); en, bovenal, de acute urgentie om het hoofd te bieden aan de toenemend ingrijpende gevolgen van klimaatverandering (3). Met andere woorden, RADIUS als nieuw kunstinstituut van permanente toewijding aan ecologie, klimaatverandering en de gedeelde leefomgeving. Die permanentie blijft voor ons van fundamenteel belang: klimaatverandering noodzaakt dat we ons doorlopend verhouden en engageren met de complexe en desastreuze gevolgen van ecologisch verval en verdriet, voorbij een uitsluitend mensgerichte, symbolische, representatieve en retorische verbintenis. In die zin is het onze drijfveer om aan de hand van de taal van de kunst en de wetenschap een verlangen te scheppen naar en collectief het hoofd te bieden aan

klimaatverandering, waar de taal van de politiek daar op dit moment niet in slaagt. We zijn hierbij van mening dat activisme voor klimaatrechtvaardigheid een belangrijk medium is voor het eisen van directe verandering, dat terwijl RADIUS, door klimaatbewustzijn en -bewustwording, sociale beïnvloeding, kennisproductie en -distributie, en de bijdrage aan het normaliseren van het debat rond klimaatverandering bezoekers wil laten beseffen dat zij geen consumenten zijn maar burgers, en dat systeemverandering meer genoodzaakt is dan consumentenactivisme, zoals veel bedrijven ons willen laten geloven door middel van greenwashing campagnes.

Het NATURECULTURES-jaarprogramma van 2023 werd ontwikkeld in reactie op de toenemende verstrengeling tussen natuur en cultuur, in de hand gewerkt door klimaatverandering en ecologisch verval. Op 25 februari 2023 opende dit jaarprogramma met de groepstentoonstelling HET METEN VAN DE WERELD, als gespreksaanzet voor het jaarprogramma en als tegenpunt op de crises van nu, grotendeels overgeërfd vanuit het westerse verlichtingsdenken. Van hieruit keek RADIUS in 2023 naar de diepe scheidslijn die we hebben getrokken tussen onszelf en onze leefomgeving en vraagt zich af: wat maakt dit patroon zo hardnekkig? Hoe kunnen we verbeeldingskracht inzetten om van een mensgericht vacuüm naar een wereldcontinuüm van natuurculturen te bewegen? Hoe kunnen we de omvang van het huidige klimaatregime leren herkennen zonder aan wanhoop te bezwijken? Hoe kunnen we het antropocentrisme in het Antropoceen overstijgen en de mens uit het centrum van de mensheid verwijderen? Hoe kunnen we de canons hervormen die bepalen hoe de wereld moet worden gezien en wat daarin als belangrijk wordt geacht? Hoe kunnen we onderschrijven wat we bedoelen als we ‘wij’ zeggen? Hoe beweeg je van de dominante manieren van kijken naar manieren om de wereld te ervaren die aanspraak maken op de gehele waarneming en een eenzijdig perspectief verwerpen? Hoe kan een centrum voor kunst, ecologie en klimaat meer zijn dan een modeverschijnsel en ingebed worden in het dagelijks leven? Hoe kan verantwoordelijkheid voor de leefomgeving—meer dan een retorische, symbolische verbintenis—verenigbaar zijn met de impact van een kunstinstelling op diezelfde omgeving? Het NATURECULTURES-jaarprogramma bestond uit vier hoofdstukken in de vorm van groepstentoonstellingen, gecomplementeerd met drie solopresentaties, van respectievelijk Oscar Santillán, Sissel Marie Tonn, en Junghun Kim.

In totaal organiseerde en presenteerde RADIUS in 2023 zeven uiteenlopende tentoonstellingen: drie solotentoonstellingen met kunstenaars die nieuw in opdracht vervaardigd werk realiseerden, en vier groepstentoonstellingen,

veelal bestaande uit bestaand werk of aanpassingen daarop. RADIUS verwelkomde in totaal 42 kunstenaars als onderdeel van het tentoonstellingsprogramma, en realiseerde daarbij nog 14 kunstenaarsbijdragen bij de aansluitende publieksprogrammering. De Fair Practice Code werd hierbij omarmd, waarbij de Regeling Kunstenaarshonoraria volledig werd nageleefd.

Het NATURECULTURES-jaarprogramma kreeg vorm aan de hand van het begrip *intersectioneel ecologisch denken*. We ontwikkelen deze artistiek-inhoudelijke en methodische benadering in 2021 als praktijk en verhouding tot de complexiteit van klimaatverandering, en als uitgangspunt voor een doorlopende overweging van de ondersteuningsstructuur die RADIUS biedt: hoe komt het presentatiepodium tot stand en wat gebeurt er op het podium, wie heeft het recht om een bepaald verhaal of een bepaalde stem te vertolken op dit podium en wie bepaalt wie de rechthebbende is. Inhoudelijk gezien beschouwen we *intersectioneel ecologisch denken* als een vorm van kruispuntdenken: zoals ecologie een web van relaties vormt is het naar ons idee van belang de programmering en de projecten daarbinnen niet als parallelle lijnen te duiden, maar te zoeken naar de punten waarop belangen kruisen en deze integraal, in samenhang, al naar gelang schaal en reikwijdte, te vertalen naar activiteiten voor een publiek waarbij ongebreidelde complexiteit en nuance tot zijn recht kunnen komen. Met andere woorden: we verkiezen een wereldcontinuüm boven een monothematisch vacuüm, en kijken daarbij via de kunst naar de sociaal-maatschappelijke impact van klimaatverandering, waarbij vraagstukken en benaderingen vanuit het feminisme en genderstudies, dekoloniale theorie, biologie, wetenschapsfilosofie en kritische theorie, debatten rond migratie, leef- en werkomstandigheden, activisme en klimaatrechtvaardigheid aan bod komen. Op deze wijze proberen we diversiteit en inclusiviteit het weefsel van RADIUS te laten vormen en bepalen, op zowel programmatisch als organisatorisch niveau.

Intersectioneel ecologisch denken kwam in het programma van 2023 het sterkst naar voren op drie momenten: als onderdeel van de tentoonstelling DE GLAZEN STAD, waarin gekeken werd naar de samenhang tussen monoculturele agricultuur, de energie-, water- en stikstofcrisis, en de vaak schrijnende omstandigheden van arbeidsmigranten bij seizoensarbeid (1); tijdens de tentoonstelling RADICALE SYMBIOSE, die inging op de causaliteit tussen de pandemie, microleven en het tanende vertrouwen in wetenschapsinstellingen (2); en met name tijdens de tentoonstelling DE POLITIEK VAN DE GEWAPENDE REDDINGSBOOT, die samenviel met de genocide van Israël op Palestina en waaruit wederom bleek dat ecocide en genocide twee kanten van dezelfde medaille

vormen in de strijd rond landsoevereiniteit (3). Dit benadrukt voor RADIUS het doorlopende belang om sociale rechtvaardigheid en klimaatrechtvaardigheid in directe samenhang te behandelen.

In diezelfde lijn denkt RADIUS doorlopend na over haar eigen klimaatverantwoordelijkheid ten opzichte van het beperken en waar mogelijk uitsluiten van de last en druk die onze organisatie uitoefent op de leefomgeving door een programma van tentoonstellingen te produceren, waarbij zowel materialen, apparatuur, vervoer als transporten genoodzaakt zijn. Met name voor een instelling als RADIUS, die met haar programma voorbij wil gaan aan symbolische, representatieve en retorische verbintenissen aangaande ecologische verval, de teloorgang van biodiversiteit, milieuvervuiling en klimaatverandering, is het *practice-what-you-preach*-principe van essentieel belang en prioriteit. Als we kijken naar onze locatie en organisatie is er bij de verbouwing en renovatie een integrale overweging gemaakt bij het kiezen voor een schraal en doelmatig ontwerp waarbij zoveel mogelijk duurzame materialen en, waar mogelijk, processen zijn toegepast. Een bijkomend voordeel hierbij is dat RADIUS, door de ondergrondse ligging en verdiepte inbedding, op een natuurlijke wijze is geïsoleerd en zodoende uitsluitend en incidenteel gebruik hoeft te maken van elektrische verwarming. Op programmatisch niveau behandelen we klimaatverantwoordelijkheid vooralsnog als maatwerk. Elke situatie waarbij sprake is van uitstoot of een materiële belasting behandelen we vooralsnog individueel, waarbij het principe van een nulmeting CO₂ uitstoot bepalend is voor de uiteindelijke keuze. In 2023 is er meermaals sprake geweest van internationale bruiklenen en bijbehorende transporten, welke per vrachtvervoer over land hebben plaatsgevonden en waarbij steeds sprake was van reeds bestaande bekisting door de keuze voor het prioriteren van reeds bestaande kunstwerken. Ons beleid voor het reisverkeer van personeel betreft uitsluitend een vergoeding voor fiets- en openbaar vervoer. De volledige staf maakte in 2023 gebruik van deze vervoermiddelen. Er is incidenteel sprake van vliegverkeer binnen Europa en in 2023 was er geen sprake van intercontinentale vluchten. We onderzoeken momenteel of er een gedegen compensatieschema bestaat voor vliegreizen en vragen ons tegelijkertijd af of een strikt protocol niet ook tegelijkertijd een uitsluitingsmechanisme in de hand werkt aangaande het betrekken van niet-westerse kunstenaars. RADIUS mijdt alle banden met vervuilende bedrijven en financiële instellingen actief en gaat uitsluitend relaties aan met instellingen die een regeneratieve bijdrage leveren voorbij “klimaatneutraal”.

Gedurende het verslagjaar besteedde de nationale pers ruimschoots aandacht aan RADIUS, met regelmatig tentoonstellingsrecensies, thema-artikelen en

vermeldingen over het instituut. In 2023 publiceerde De Volkskrant een artikel over onze activiteiten. Daarnaast waren er reportages in tijdschriften als Metropolis M, GLEAN magazine, Jegens & Tevens, De Groene Amsterdammer, en besteedden lokale media waaronder Delft op Zondag aandacht aan RADIUS en haar programma's.

Afgelopen jaar hebben we gewerkt aan het aangaan en versterken van samenwerkingsverbanden met verschillende instituten in Nederland, in het bijzonder in Delft. In 2024 zetten we bestaande partnerschappen voort, waaronder die met DOK ten behoeve van ons educatieve aanbod. In 2023 ontving RADIUS 1.170 educatieve bezoekers, als onderdeel van educatieworkshops voor Primair Onderwijs en ontvangsten, feedbacksessies en rondleidingen voor studenten uit het hoger (kunst)onderwijs. In totaal ontvingen we 9.748 bezoekers op onze locatie in Delft.

Ik zie met vol goede moed uit naar 2024, waarin het jaarprogramma DE GRENZEN AAN GROEI centraal staat. Hierbij wil ik ook grote dankbaarheid uitspreken voor het goed samenwerkende team van RADIUS, voor het advies en de supervisie van onze raad van toezicht, voor de kunstenaars en wetenschappers die deelnamen aan onze programma's, voor onze subsidiegevers, en voor onze vertrouwde en onze nieuwe bezoekers. Samen hebben zij op een bijzonder positieve manier bijgedragen aan een prachtig tweede jaar voor RADIUS!

Niekolaas Johannes Lekkerkerk
Directeur-bestuurder

RADIUS receptiegebied na renovatie in november en december 2023, naar een ontwerp van DP6 architectuurstudio.
Foto: Gunnar Meier, © Stichting RADIUS CCA

RADIUS viert haar
eenjarig bestaan
met gratis toegang
tot het kunstcentrum
en een streekmarkt in
het Kalverbos

07.05.2023

11.00–19.00

KALVERLIEFDE 1 JAAR RADIUS

RADIUS
Center for Contemporary Art and Ecology
Kalverbos 20
2611 XW Delft
www.radius-cca.org

RADIUS receptiegebied na renovatie in november en december 2023, naar een ontwerp van DP6 architectuurstudio.
Foto: Gunnar Meier, © Stichting RADIUS CCA

PROGRAMMA

HET METEN VAN DE WERELD

NATURECULTURES
HOOFDSTUK 1
25.02.2023–14.05.2023

KARL BLOSSFELDT
MADISON BYCROFT
FILIPA CÉSAR & LOUIS HENDERSON
LAURA HUERTAS MILLÁN
ESTHER KOKMEIJER
SASHA LITVINTSEVA & BENY WAGNER
CLAUDIA MARTÍNEZ GARAY
PEDRO NEVES MARQUES
TUAN ANDREW NGUYEN
URIEL ORLOW
ANDREW PEKLER
ERIK PETERS
JOL THOMS

RADIUS
Center for Contemporary Art and Ecology
Kalverbos 20
2611 XW Delft
www.radius-cca.org

THE GLASS CITY

NATURECULTURES
CHAPTER 2
27.05.2023–20.08.2023

ANASTASIA EGGERS
MARZIA MIGLIORA
URIEL ORLOW
GERARD ORTÍN CASTELLVÍ
DEBBIE SCHOONE
ABELARDO GIL-FOURNIER & JUSSI PARIKKA
THE RURAL SCHOOL OF ECONOMICS

RADIUS
Center for Contemporary Art and Ecology
Kalverbos 20
2611 XW Delft
www.radius-cca.org

A HEAVY HALO
Oscar Santillán
27.05–20.08.2023

RADIUS
Center for Contemporary Art and Ecology
Kalverbos 20
2611 XW Delft
www.radius-cca.org

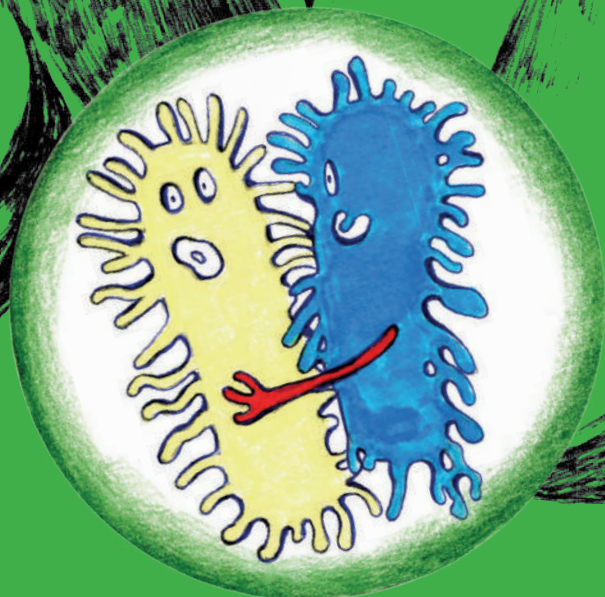

RADICAL SYMBIOSIS: THE SOCIAL LIFE OF MICROBES

NATURECULTURES
CHAPTER 3
02.09.2023–19.11.2023

ELINA ALEKSEEVA
JOHANNA BRÜCKNER
PENELOPE CAIN
WIM VAN EGMOND
LIZAN FREIJSEN
ESCUELA DE GARAJE
ASLI HATİPOĞLU
MARIT MIHKLEPP
NATALIA SORZANO

CURATED BY
MATEO CHACÓN PINO & ÀNGELS MIRALDA TENA

RADIUS
Center for Contemporary Art and Ecology
Kalverbos 20
2611 XW Delft
www.radius-cca.org

THE PORTAL
Sissel Marie Tonn
02.09.-19.11.2023

RADIUS
Center for Contemporary Art and Ecology
Kalverbos 20
2611 XW Delft
www.radius-cca.org

THE POLITICS OF THE ARMED LIFEBOAT

Diana Al-Halabi &
Hilda Moucharrafiéh

02.12.2023–11.02.2024

NATURECULTURES

Chapter 4

BREATHE
A MENDING
SONG INTO
THESE EARTHLY
WOUNDS

Junghun Kim
02.12.2023 -
11.02.2024

RADIUS
Center for Contemporary Art and Culture
Kalverbos 20
2611 XW Delft
www.radius-cca.org

AGENDA

HET METEN VAN DE WERELD

NATURECULTURES Hoofdstuk 1

Groepstentoonstelling

25 februari — 14 mei 2023

DE GLAZEN STAD

NATURECULTURES Hoofdstuk 2

Groepstentoonstelling

27 mei — 20 augustus 2023

OSCAR SANTILLÁN: A HEAVY HALO

Solotentoonstelling

27 mei — 20 augustus 2023

RADICALE SYMBIOSE: HET SOCIALE LEVEN VAN MICROBEN

NATURECULTURES Hoofdstuk 3

Groepstentoonstelling

Samengesteld door gastcuratoren Àngels Miralda Tena en Mateo Chacón Pino

2 september — 19 november 2023

SISEL MARIE TONN: THE PORTAL

Solotentoonstelling

2 september — 19 november 2023

DIANA AL-HALABI & HILDA MOUCHARRAFIEH: DE POLITIEK VAN DE GEWAPENDE REDDINGSBOOT

NATURECULTURES Hoofdstuk 4

Duotentoonstelling

2 december 2023 — 11 februari 2024

JUNGHUN KIM: BREATHE A MENDING SONG INTO THESE EARTHLY WOUNDS

Solotentoonstelling

2 december 2023 — 11 februari 2024

NATURECULTURES

JAARPROGRAMMA

In 2023 presenteerde RADIUS zeven tentoonstellingen, waaronder drie solopresentaties en vier groepstentoonstellingen, met een aansluitend publieks- en educatieprogramma. Het jaarprogramma kreeg vorm aan de hand van de term natuurculturen (*naturecultures* in het Engels), over de toenemende verstrengeling tussen natuur en cultuur, in de hand gewerkt door klimaatverandering en ecologisch verval.

We vingen het jaar aan met de groepstentoonstelling HET METEN VAN DE WERELD, over de spoken van het westerse verlichtingsdenken en de relatie tussen wetenschap, waarheidsvinding en de daaruit volgende totstandkoming van wereldbeelden. Met het werk van vijftien kunstenaars vormde de tentoonstelling de gespreksaanzet voor het jaarprogramma en presenteerde het een eerste tegenpunt op de crises van nu, die getuigen van de perverse realiteit van het modernisme. Voor leerlingen in het basisonderwijs presenteerden we ONDIERPLEZIER: een workshop die een ode bracht aan onkruid en ongedierte en afvroeg: moeten we deze “invasieve soorten” niet juist waarderen, in plaats van ze te zien als een bedreiging?

In de daaropvolgende groepstentoonstelling DE GLAZEN STAD werd ingezoomd op het Westland—het grootste aaneengesloten glastuinbouwgebied ter wereld, gelegen tussen Hoek van Holland, Delft en Den Haag—met de vraag: op welke wijze kan monoculturele landbouw, vaak noodgedwongen gericht op winstmaximalisatie, heroverwogen worden tot meer wederkerige, duurzame en eerlijke systemen van voedsel als gemeengoed? Gelijktijdig presenteerden we de solotentoonstelling A HEAVY HALO van OSCAR SANTILLÁN, over de doorlopende verstandhouding tussen koloniale plantkunde en de hedendaagse vernietiging van onze planeet. Hoe kunnen inheemse kennis en opkomende technologieën zoals kunstmatige intelligentie en virtual reality bijdragen aan meer onbaatzuchtige en wederkerige bestaanswijzen?

Als onderdeel van het Antoni van Leeuwenhoekjaar—de Delftse lakenhandelaar Antoni van Leeuwenhoek werd wereldberoemd met zijn microscopen en wordt beschouwd als de grondlegger van de microbiologie—presenteerden we de groepstentoonstelling RADICALE SYMBIOSE: HET SOCIALE LEVEN VAN MICROBEN, samengesteld door gastcuratoren Àngels Miralda Tena en Mateo Chacón Pino. De tentoonstelling kreeg de vorm van een petrischaal, waarin kunstenaars experimenteren

met én werk presenteren aan de hand van bacteriële en microbiële werelden, als een oneindig gesprek tussen mens en leefomgeving. In de solotentoonstelling THE PORTAL van SISSEL MARIE TONN ontmoette het publiek drie moeraslichamen, die gezamenlijk neuriënden, mompelden en met elkaar spraken over hun eenwording met het moeras. In de educatieworkshop MIJN MICROBEN EN IK, voor leerlingen in het voortgezet onderwijs en volwassenen, stond de microscoop centraal, als middel om bewustzijn rond microleven te koppelen aan de manier waarop de mens omgaat met de Aarde en haar natuurlijke hulpbronnen en de pandemieën die hieruit voortvloeien.

Het jaarprogramma werd afgesloten met de duotentoonstelling DE POLITIEK VAN DE GEWAPENDE REDDINGSBOOT van kunstenaars DIANA AL-HALABI & HILDA MOUCHARRAFIEH, die inging op de verschillen tussen klimaatpolitiek en het huidige politieke klimaat. Aansluitend presenteerden we de solotentoonstelling BREATHE A MENDING SONG INTO THESE EARTHLY WOUNDS van JUNGHUN KIM, waarin RADIUS getransformeerd werd in een biotoop waarbinnen geologische meditatie en verstrengeling voorbij het uitsluitend mensgerichte centraal stond.

UITGEBREIDE TEKST

JAARPROGRAMMA 2023

Er is geen grens waar de evolutie eindigt en de geschiedenis begint, waar de genen ophouden en de omgeving het overneemt, waar cultuur regeert en natuur zich onderwerpt, of omgekeerd. In plaats daarvan zijn er van begin tot eind schildpadden op schildpadden van natuurculturen. Elk wezen dat ertoe doet is vervat in een wirwar van vormingsgeschiedenissen—zonder uitzondering—terwijl elk genoom dat het zout waard is om neer te slaan een conventie is van alle besmettelijke gebeurtenissen die bij elkaar hebben geleid tot de voorlopige, permanent zich vormende dingen die westerlingen individuen noemen, maar Melanesiërs, met misschien meer begrip, dividuen.
—Donna Haraway, *The Haraway Reader*, 2004.

De term natuurculturen is afkomstig van feministische wetenschapper Donna Haraway. Ze introduceerde het begrip om de verstrengelde geschiedenissen van een veelheid aan levensvormen op Aarde te beschrijven, om nieuwe manieren van denken over handelingsvermogen en macht, verschilligheid en maatschappelijkheid, bestaans- en kennisvormen aan het licht te brengen. Natuurculturen is een term die voortkomt uit de wetenschappelijke ondervraging van tegenstellingen—waaronder bijvoorbeeld mens/dier, object/subject en natuur/cultuur—die diep verankerd zijn in de intellectuele tradities van de wetenschappen. De uitgesproken grenzen en scheidingen die binnen en tussen wetenschappelijke gebieden worden geproduceerd, hebben ertoe geleid dat mens en natuur van elkaar worden gescheiden, soms tot op het punt dat de mens wordt vrijgesteld van fundamentele fysieke eigenschappen en natuurwetten. De term natuurculturen heeft geen vastomlijnde definitie. Het is meer een levendig en weerbarstig spectrum van transdisciplinaire benaderingen die verenigd zijn door een gemeenschappelijk argument: het benaderen en onderhouden van werelden die meer-dan-menselijk zijn vereist een verandering in de methoden en in het instrumentarium waarmee we die werelden bestuderen. Met andere woorden, om de grens tussen natuur en cultuur op te heffen is een radicale vermenging van disciplines waaronder kunst, vormgeving, architectuur en wetenschap genoodzaakt. Natuurculturen is in die zin een synthese van natuur en cultuur die hun onafscheidelijkheid erkent aan de hand van ecologische relaties die zowel biologisch, fysiek als sociaal gevormd zijn.

Het denken in grenzen en scheidingen dat is voortgekomen uit het westerse verlichtingsdenken is mislukt, al zijn de gevolgen ervan niet minder reëel en hebben dualismen echte gevolgen (gehad). De cultuursector die zich bezighoudt met het Antropoceen—het huidige tijdperk waarin de mens domineert—meent soms alsof dit een nieuwe openbaring is. Dat terwijl antropologen en wetenschappers al decennialang de tegenstelling tussen natuur en cultuur hebben uitgedaagd. Deze tegenstelling, zo menen zij, vormt de basis voor een gevaarlijk geloof in menselijke uitzonderlijkheid, de wortel van zowel vooruitgang (voor enkelen) als catastrofe (voor de rest). Toch is het denken in tegenstellingen in de cultuursector—tussen natuur/cultuur, object/subject, menselijk/niet-menselijk, organisch/anorganisch, natuurlijk/synthetisch—nog steeds eerder regel dan uitzondering. Maar het uitdagen van tegenstellingen alleen is niet genoeg! Om de gewelddadige gevolgen van het denken in uitsluitingen te begrijpen moeten we de geschiedenis opdelen door middel van nieuwe prisma's en blikvelden. We moeten een tegenpunt ontwikkelen voor de middelpuntzoekende kracht van het dominante verhaal van het Antropoceen—waarin een bepaald menstype centraal staat—door middelpuntvliedende verhalen te vertellen die de enorme ongelijkheden voortgebracht door verschillende krachten die onze planeet veranderen erkennen.

Kunstenaars hebben altijd gezocht naar nieuwe manieren om 'natuur' te ervaren, te vertegenwoordigen en ermee om te gaan. Al laat de toevoeging van aanhalingstekens in de vorige zin blijken hoe dramatisch de perspectieven rond natuur de afgelopen decennia zijn veranderd, en hoezeer dit de manier heeft veranderd waarop we spreken over, 'cultuur'. Als we alleen al denken aan de manier waarop 'natuur' door klimaatverandering weer de 'menselijke' geschiedenis en 'cultuur' is binnengekomen, moeten we wel onderschrijven dat er sprake is van een hybride wereld. Als de manier waarop we ons de wereld voorstellen verandert, hoe moet dit worden doorgevoerd in de manier waarop we kunst maken en interpreteren?

RADIUS keek in 2023 naar de diepe scheidslijn die we hebben getrokken tussen onszelf en onze leefomgeving en vroeg zich af: wat maakt dit patroon zo hardnekkig? Hoe kunnen we verbeeldingskracht inzetten om van een mensgericht vacuüm naar een wereldcontinuüm van natuurculturen te bewegen? Hoe kunnen we de omvang van het huidige klimaatregime leren herkennen zonder aan wanhoop te bezwijken? Hoe kunnen we het antropocentrisme in het Antropoceen overstijgen en de mens uit het centrum van de mensheid verwijderen? Hoe kunnen we de canons hervormen die bepalen hoe de wereld moet worden gezien en wat daarin als belangrijk wordt geacht? Hoe kunnen we onderschrijven wat we bedoelen als we 'wij' zeggen? Hoe beweeg je van de dominante manieren van kijken naar manieren om de wereld te ervaren die aanspraak maken op de gehele waarneming en een eenzijdig perspectief verwerpen? Hoe kan een centrum voor

kunst, ecologie en klimaat meer zijn dan een modeverschijnsel en ingebed worden in het dagelijks leven? Hoe kan verantwoordelijkheid voor de leefomgeving—meer dan een retorische, symbolische verbintenis—verenigbaar zijn met de impact van een kunstinstelling op diezelfde omgeving?

Zoals de recent overleden filosoof, antropoloog en socioloog Bruno Latour stelde “zijn we nooit modern geweest”. Toch zullen we nieuwe manieren moeten blijven vinden om in de ons overal omringende ruïnes van het modernisme en kapitalisme te leren leven; we moeten “bij de problemen blijven”, zoals feministische wetenschapsfilosoof Donna Haraway oppert. Bij RADIUS namen we deze opdracht ter harte en gingen we met het NATURECULTURES-jaarprogramma in 2023 op zoek naar de mogelijkheden van een meer aardser Aarde.

HET METEN VAN DE WERELD, ESTHER KOKMEIJER
Foto: Gunnar Meier, © Stichting RADIUS CCA

DE GLAZEN STAD, GERARD ORTÍN CASTELLVÍ
Foto: Gunnar Meier, © Stichting RADIUS CCA

OSCAR SANTILLAN: A HEAVY HALO
Foto: Gunnar Meier, © Stichting RADIUS CCA

RADICALE SYMBOSE: HET SOCIALE LEVEN VAN MICROBEN, NATALIA SORZANO
Foto: Gunnar Meier, © Stichting RADIUS CCA

SISSEL MARIE TONN: THE PORTAL
Foto: Gunnar Meier, © Stichting RADIUS CCA

DE POLITIEK VAN DE GEWAPENDE REDDINGSBOOT, DIANA AL-HALABI
Foto: Gunnar Meier, © Stichting RADIUS CCA

JUNGHUN KIM: BREATHE A MENDING SONG INTO THESE EARTHLY WOUNDS
Foto: Gunnar Meier, © Stichting RADIUS CCA

HET METEN VAN DE WERELD

NATURECULTURES Hoofdstuk 1

Groepstentoonstelling

25 februari — 14 mei 2023

Deelnemende kunstenaars:

Karl Blossfeldt, Madison Bycroft, Filipa César & Louis Henderson, Laura Huertas Millán, Esther Kokmeijer, Sasha Litvintseva & Beny Wagner, Claudia Martínez Garay, Pedro Neves Marques, Tuan Andrew Nguyen, Uriel Orlow, Andrew Pekler & Kiwi Stefanie Menrath, Erik Peters, Jol Thoms.

RADIUS ving het programmajaar 2023 aan met de groepstentoonstelling HET METEN VAN DE WERELD, over de spoken van het westerse verlichtingsdenken en de relatie tussen wetenschap, waarheidsvinding en de wereldbeelden die daaruit volgen. Met het werk van vijftien kunstenaars vormde de tentoonstelling een gespreksaanzet voor het NATURECULTURES-jaarprogramma en presenteerde het een eerste tegenpunt op de crises van nu, die getuigen van de perverse realiteit van het modernisme. De groepstentoonstelling HET METEN VAN DE WERELD vertrok vanuit de erfenis van het westerse verlichtingsdenken. De Verlichting kan, in de ruimste zin, opgevat worden als de laat 17^e-eeuwse en 18^e-eeuwse Europese periode van vooruitgang op basis van empirisme—kennis vergaard vanuit menselijke ervaring—en rationeel denken. Dit denken is er altijd op gericht geweest mensen van angst voor de natuur te bevrijden en hen als heer en meester te installeren. Nu de lichten van de Verlichting langzaam zijn gedimd straalt de geheel verlichte Aarde momenteel onder het teken van zegevierend onheil en ecologisch verval. Wat hebben we eigenlijk vanuit de Verlichting geërfd? Wat gebeurt er op het moment dat de voortgebrachte ideeën uit dit tijdvak giftig blijken te zijn?

Publieksprogramma:

ø 23.02.2023 Lezing Rick Dolphijn — MEDITATIONS OF A GEOMETER: ON CRACKS AND WOUNDS AND BECOMING A TARGET

ø 22.04.2023 Workshop Cruda Collective — SHAPESHIFTERS: MAKING A POSTNATURAL BESTIARY

Samengesteld door Niekolaas Johannes Lekkerkerk, met assistentie van Sergi Pera Rusca.

HET METEN VAN DE WERELD werd mede mogelijk gemaakt met ondersteuning van het Gieskes-Strijbis Fonds, Gemeente Delft, FONDS21, Mondriaan Fonds, Het Cultuurfonds, Overvoorde Gordon-Stichting / Pauwhof Fonds, the Swiss Arts Council Pro Helvetia.

HET METEN VAN DE WERELD, FILIPA CÉSAR & LOUIS HENDERSON
Foto: Gunnar Meier, © Stichting RADIUS CCA

DE GLAZEN STAD

NATURECULTURES Hoofdstuk 2

Groepstentoonstelling

27 mei — 20 augustus 2023

Deelnemende kunstenaars:

Anastasia Eggers, Abelardo Gil-Fournier & Jussi Parikka, Marzia Migliora, Uriel Orlow, Gerard Ortín Castellví, Rural School of Economics, Debbie Schoone.

Gelegen tussen Delft, Den Haag en Hoek van Holland, langs de Noordzeekust, bevindt zich een gebied dat geen seizoenen kent en waar 's nachts de hemel verlicht is met een oranje gloed. We spreken hier over het Westland: ooit een agglomeratie van boerendorpen, waar dankzij het milde klimaat en de kleigrond wijnranken en aardappelvelden groeiden. Met 2.300 hectare aaneengesloten glazen kassen is het Westland inmiddels geworden tot het grootste glastuinbouwgebied ter wereld, waar druivenranken hebben plaatsgemaakt voor innovatieve *agribusiness* en de intensieve teelt van hoofdzakelijk groenten, vruchten, snijbloemen en sierplanten. Aan de hand van het werk van acht kunstenaars maakte de tentoonstelling DE GLAZEN STAD een verkenning van het Westland. De werken in de tentoonstelling boden inzicht in de relatie tussen landbouw, technologische innovatie en transformatie, de verhoudingen tussen natuurlijk en artificieel, economie en ecologie, en de toekomst van voedselproductie.

Publieksprogramma:

ø 20.07.2023 Excursie naar het Westland — TOUR DOOR DE GLAZEN STAD

ø 20.08.2023 Panelgesprek met David van den Berg (Stichting Kapitalocean), Four Siblings, Frank van der Helm (Hogeschool Inholland), Slow Food Youth Network, gemodereerd door Daan Veerman (RADIUS) — REGENERATIEVE AGRICULTUUR EN DE TOEKOMST VAN AGRIBUSINESS

ø 20.08.2023 Boekpresentatie Joris van den Einden — GLASS LAND

ø 20.08.2023 Vraaggesprek en lezing tussen Niekolaas Johannes Lekkerkerk (RADIUS) en Clemens Driessen (Universiteit Wageningen) — AT THE TABLE WITH: CLEMENS DRIESSEN

Samengesteld door Niekolaas Johannes Lekkerkerk, met assistentie van Sergi Pera Rusca.

DE GLAZEN STAD werd mede mogelijk gemaakt met ondersteuning van het Gieskes-Strijbis Fonds, Gemeente Delft, FONDS21, Mondriaan Fonds, Overvoorde Gordon-Stichting / Pauwhof Fonds, the Swiss Arts Council Pro Helvetia.

OSCAR SANTILLÁN: A HEAVY HALO

Solotentoonstelling

27 mei — 20 augustus 2023

RADIUS presenteerde met genoegen A HEAVY HALO, een solotentoonstelling van Oscar Santillán. Onder de noemer van studio ANTIMUNDO, die zijn artistieke activiteiten en het meer-dan-menselijke netwerk waarmee hij samenwerkt omvat, onderzoekt en heroverweegt Oscar Santillán materiële, talige en technologische entiteiten en relaties bij de vorming van wereldbeelden. Met behulp van kunstmatige intelligentie, kennis uit de Andes, cybernetica en sciencefiction past Santillán een veelheid aan filosofische en materiële kennis toe op een politieke ecologie van bestaansvormen. Het werk van Santillán, door transhistorisch en transdisciplinair onderzoek gedreven, wordt ingezet als middel om ons bewustzijn van de diverse verstrengelingen tussen natuur en cultuur binnen verschillende tijdsgewrichten, lichamen en technologieën te vergroten. De tentoonstelling A HEAVY HALO presenteerde zowel bestaand als nieuw werk, waarbij materiële registers, kennis en wetenschap als interfaces op de wereld worden verkend.

Samengesteld door Niekolaas Johannes Lekkerkerk, met assistentie van Sergi Pera Rusca.

A HEAVY HALO kwam tot stand met aanvullende ondersteuning van het Mondriaan Fonds en Copperfield Gallery.

DE GLAZEN STAD, URIEL ORLOW (VOORGROND), ANASTASIA EGGERS (ACHTERGROND)
Foto: Gunnar Meier, © Stichting RADIUS CCA

OSCAR SANTILLAN: A HEAVY HALO
Foto: Gunnar Meier, © Stichting RADIUS CCA

RADICALE SYMBIOSE: HET SOCIALE LEVEN VAN MICROBEN

NATURECULTURES Hoofdstuk 3

Groepstentoonstelling

2 september — 19 november 2023

Deelnemende kunstenaars:

Elina Alekseeva, Johanna Bruckner, Penelope Cain, Wim van Egmond, Lizan Freijssen, Escuela de Garaje, Aslı Hatipoğlu, Marit Mihklepp, Natalia Sorzano.

De tentoonstelling RADICALE SYMBIOSE: HET SOCIALE LEVEN VAN MICROBEN vond plaats als onderdeel van het Antoni van Leeuwenhoekjaar 2023. Deze Delftse onderzoeker, stadsambtenaar, wijnroeier en lakenhandelaar leefde van 1632 tot en met 1723 en geldt als pionier in de studie van microbiëel leven en microscopische structuren en processen. Sinds Antoni van Leeuwenhoek voor het eerst microbiëel leven zag en driehonderd jaar geleden stierf, zijn we niet gestopt met nadenken over de wonderen die onder een microscoop verschijnen. Sindsdien hebben wetenschap en kunst ons begrip van microscopisch leven verder ontwikkeld en verdiept. Na de jaren van pandemie en de trends van zuurdesembrood en fermentatie, was het tijd om te kijken naar de denkbeelden die onze relatie met de microbiële wereld bepalen.

Publieksprogramma:

ø 05.08.2023 Microscopie Workshop — AKKERMELKDISTEL

ø 16.09.2023 Microscopie Workshop — WOLLEMIA NOBILIS

ø 14.10.2023 Workshop door Yasmine Ostendorf-Rodríguez en Lezing door Alexis Shotwell — HOW TO UNDERSTAND THE CLOSENESS OF TOXICITY?

ø 14.10.2023 Microscopie Workshop — ONKRUID

ø 03.11.2023 Speakeasy met Soil Study Group — GARAGE SCHOOL: UNDERGROUND

ø 10.11.2023 Speakeasy met Guillem Arquer en Kate Price — GARAGE SCHOOL: UNDERGROUND

ø 17.11.2023 Speakeasy met Laura Emsley — GARAGE SCHOOL: UNDERGROUND

Samengesteld door gastcuratoren Àngels Miralda Tena en Mateo Chacón Pino.

RADICALE SYMBIOSE: HET SOCIALE LEVEN VAN MICROBEN werd mede mogelijk gemaakt met ondersteuning van de Gemeente Delft, Gieskes-Strijbis Fonds, FONDS21, Mondriaan Fonds, Iona Stichting, the Swiss Arts Council Pro Helvetia, documenta Institut, Overvoorde Gordon-Stichting / Pauwhof Fonds, Eesti Kultuurkapital, Stroom Den Haag.

SISSEL MARIE TONN: THE PORTAL

Solotentoonstelling

2 september — 19 november 2023

Met de tentoonstelling THE PORTAL bouwde Sissel Marie Tonn verder op haar artistieke onderzoek naar het veenmoeras. Wat ooit een fascinerende plek was voor contact met geesten, voorouders en goden, is nu een bedreigd ecosysteem dat een sleutelrol zou kunnen spelen in het tegengaan van ecologisch verval. THE PORTAL omvatte nieuw video- en geluidswerk en keramische objecten. Het was een zintuiglijke verkenning van het veenmoeras waarin gereflecteerd wordt op de culturele en ecologische verstrengelingen van het ecosysteem. Daarnaast werd een poging gedaan om erachter te komen wat het betekent om mens te zijn, niet alleen in het verre verleden en het heden, maar ook in speculatieve versies van de toekomst. Net zoals de Aarde door planten geproduceerde kooldioxide kan neutraliseren, zo compenseert normaal menselijk gedrag de kunstmatigheid van onze leefomgeving. Zullen we dit ecosysteem ooit weer gaan beschouwen als portaal? Bijvoorbeeld omdat we het, vanuit de dringende noodzaak om post-humane subjectiviteit en lichamen te heroverwegen, weer gaan zien als levend organisme dat onlosmakelijk met ons is verbonden?

Samengesteld door Niekolaas Johannes Lekkerkerk, met assistentie van Sergi Pera Rusca.

SISSEL MARIE TONN: THE PORTAL werd mede mogelijk gemaakt met ondersteuning van het Gieskes-Strijbis Fonds, Gemeente Delft, Mondriaan Fonds, Stroom Den Haag, Stichting Stokroos, Stichting Niemeijer Fonds, Danish Art Council.

RADICALE SYMBIOSE: HET SOCIALE LEVEN VAN MICROBEN, ASLI HATIPOĞLU
Foto: Gunnar Meier, © Stichting RADIUS CCA

SISSEL MARIE TONN: THE PORTAL
Foto: Gunnar Meier, © Stichting RADIUS CCA

DIANA AL-HALABI & HILDA MOUCHARRAFIEH: DE POLITIEK VAN DE GEWAPENDE REDDINGSBOOT

NATURECULTURES Hoofdstuk 4
Duotentoonstelling
2 december 2023 — 11 februari 2024

Voor het laatste hoofdstuk van het NATURECULTURES-jaarprogramma bij RADIUS werkten kunstenaars Diana Al-Halabi en Hilda Moucharrafiéh samen in de tentoonstelling DE POLITIEK VAN DE GEWAPENDE REDDINGSBOOT. In deze tentoonstelling onderzochten zij de diepgravende relatie tussen de politieke manipulatie van voedselbronnen met hongersnood, ontheemding, migratie en ecologische verwoesting. Met het werk in de tentoonstelling benaderen de kunstenaars de internationale betrekkingen van Europa met het Mondiale Zuiden als de gewapende reddingsboot, waarbij de beschikbaarheid, distributie en controle van voedsel instrumenten worden voor de onderwerping van landen en bevolkingsgroepen door middel van crises, schaarste en catastrofes. In hoeverre is deze eurocentrische gewapende reddingsboot geïnteresseerd in de ethiek van het humanitarisme, en in hoeverre wordt ons moreel kompas bedreigd door een gemondialiseerde vrije markt? Welke rol spelen internationale hulp en humanitaire inspanningen bij het creëren van voedselonzekerheid en afhankelijkheid, en hoe zijn deze praktijken verbonden met een (neo)koloniale mentaliteit?

Publieksprogramma:

ø 11.02.2024 Panelgesprek met Hilda Moucharrafiéh en Michiel Bot

DE POLITIEK VAN DE GEWAPENDE REDDINGSBOOT werd mede mogelijk gemaakt met ondersteuning van het Gieskes-Strijbis Fonds, Gemeente Delft, FONDS21, Mondriaan Fonds.

JUNGHUN KIM: BREATHE A MENDING SONG INTO THESE EARTHLY WOUNDS

Solotentoonstelling

2 december 2023 — 11 februari 2024

Het werk van Junghun Kim richt zich op de rampzalige impact van de mens op ecosystemen en relaties tussen de verscheidene levensvormen op Aarde. Als reactie hierop streeft Kim ernaar fysieke en spirituele drempels te overschrijden die naar meer belichaamde en regeneratieve manieren van leven op Aarde leiden. De tentoonstelling BREATHE A MENDING SONG INTO THESE EARTHLY WOUNDS kwam voort uit onderzoek naar evolutionaire biologie—onder meer naar moleculair DNA, vergelijkende embryologie, fossielen en anatomisch bewijs—kosmologieën en verscheidene technologieën van extractie, om zo veerkrachtige verhalen naar voren te brengen over de kritieke toestand van planetaire ecosystemen. Het werk van Junghun Kim omvat keramiek, schilderkunst, beeldhouwkunst, installatie en meditatie en is een uitnodiging om onze zintuigen op fantasierijke, meditatieve en spirituele manieren aan te scherpen. De tentoonstelling was als zodanig een voorstel om onszelf als mensen opnieuw te positioneren op een planeet die gebaseerd is op relaties en veranderlijk van aard is, waarin alles dat wij maken en doen verweven is in grotere systemen van wederkerigheid en verantwoordelijkheid.

Publieksprogramma:

ø 10.02.2024 Rondleiding met Junghun Kim bij de tentoonstelling BREATHE A MENDING SONG INTO THESE EARTHLY WOUNDS

Samengesteld door Sergi Pera Rusca.

BREATHE A MENDING SONG INTO THESE EARTHLY WOUNDS werd mede mogelijk gemaakt met ondersteuning van het Gieskes-Strijbis Fonds, Gemeente Delft, Mondriaan Fonds, Iona Stichting, Stichting Stokroos, Arts Council Korea.

DE POLITIEK VAN DE GEWAPENDE REDDINGSBOOT, HILDA MOUCHARRAFIEH
Foto: Gunnar Meier, © Stichting RADIUS CCA

JUNGHUN KIM: BREATHE A MENDING SONG INTO THESE EARTHLY WOUNDS
Foto: Gunnar Meier, © Stichting RADIUS CCA

EDUCATIE & ONTWIKKELING VAN TALENT

Tentoonstellingsbezoek als onderdeel van de workshop MIJN MICROBEN EN IK
Foto: Lisa Diederik, © Stichting RADIUS CCA

EDUCATIE & ONTWIKKELING VAN TALENT

De educatieve programma's van RADIUS gaan in op vragen over hoe kunst kan reflecteren op en bijdragen aan ons begrip van hedendaagse sociale, politieke en ecologische kwesties. De samenhangende crises van het kapitalisme, sociale en politieke onrust, milieurampen en technologische transformatie komen terug in verschillende educatieve activiteiten. Door middel van kruispuntdenken behandelt RADIUS de groeiende urgentie van deze samenhangende crises vanuit een intersectionele en ecologische denkwijze.

Voor het primair, het voortgezet en het hoger onderwijs ligt de basis in deze programma's bij *active learning* (actief leren) en *collaboration* (samenwerking), alsmede actieve (kleinschalige) leermethoden aan de hand van casestudies en projectmatig leren. De leerlingen krijgen hedendaagse problemen voorgelegd die zij op een interactieve en reflectieve manier collectief bespreken en analyseren. Hierbij ligt de focus met name op het bewustwordingsproces rond klimaatverandering en ecologisch verval, en wordt vanuit het eerdergenoemde intersectionele blik gekeken naar mogelijke oplossingen en (ver)houdingen.

Met veel tevredenheid blikken wij terug op het educatieprogramma van RADIUS in 2023, waarin we 1.170 educatie bezoekers ontvingen. Door de nauwe samenwerking met DOK heeft RADIUS snel een leidende positie ingenomen wat betreft het aantal bezoeken vanuit de Delftse scholen. Ook in 2024 zullen wij deze samenwerking met DOK voortzetten. Wij streven ernaar om onze doelgroep verder te verbreden en voorbij het bestaande onderwijsaanbod te kijken. Als onderdeel van een *leven lang leren* zullen wij daarom meer aanspraak maken op doelgroepen die niet noodzakelijkerwijs aan onderwijsinstellingen zijn verbonden. Deze ambitie zal in 2024 in gang worden gezet met de implementatie van De Club van Delft, een meerjarig intergeneratieel gemeenschapsproject.

In aanvulling op de educatieve programma's werden er in 2023 wekelijks gemiddeld een tweetal groepen vanuit het hoger onderwijs ontvangen bij RADIUS. Dit betrof met name studenten afkomstig van kunstacademies, studenten kunstgeschiedenis of studenten die een programma volgen op het snijvlak van kunst, wetenschap en ecologie.

Detailfoto workshop ONDIERPLEZIER
Foto: Fleur Knops, © Stichting RADIUS CCA

ONDIERPLEZIER

maart – april 2023

Tijdens het programma ONDIERPLEZIER bezochten leerlingen uit groep vijf en zes van de Delftse basisscholen de tentoonstelling HET METEN VAN DE WERELD bij kunstcentrum RADIUS. Samen met een ervaren kunstdocent gingen zij in gesprek over het verschil tussen plant en onkruid, dier en ongedierte, inheemse en invasieve soorten. De nadruk in deze workshop lag op de toenemende verstrengeling tussen natuur en cultuur. Na het bezoeken van de tentoonstelling namen leerlingen deel aan een educatieve workshop waarin zij werkten aan het vormgeven van een hybride en klimaatadaptieve levensvorm, die vervolgens werd bijgezet in de Eregalerij van Onkruid en Ongedierte. Bij het bezoek aan RADIUS stonden de leerlingen stil bij vragen als: Hoe bepalen mensen wat wel of niet belangrijk gevonden wordt? Hoe maken mensen onderscheid tussen plant en onkruid, dier en ongedierte, mens en natuur? Zijn er ook andere manieren om naar onze leefomgeving te kijken, en waarom willen mensen eigenlijk alles ordenen en in hokjes plaatsen?

Dit programma werd ontwikkeld door educator Fleur Knops, in samenwerking met DOK KunstKLIK, en kwam tot stand met ondersteuning van Het Cultuurfonds.

Workshop MIJN MICROBEN EN IK
Foto: Lisa Diederik, © Stichting RADIUS CCA

MIJN MICROBEN EN IK

maart – december 2023

In 2023 stond de microscoop als medium centraal in het educatieprogramma van RADIUS. Ter gelegenheid van het Antoni van Leeuwenhoek-jaar—2023 markeerde de 300^e sterfdag van de Delftse wetenschapper—ontwikkelde RADIUS het programma MIJN MICROBEN EN IK, een workshop over microleven met toepassing in het primair en voortgezet onderwijs, maar evengoed voor een buitenschools en breder publiek bestaande jongeren en volwassenen uit Delft en omstreken. Tenslotte werd de workshop ook aangeboden tijdens het kinderfestival Cultuurbarbaren. Dit festival vond plaats tijdens de herfstvakantie, waarbij verschillende culturele instellingen door heel Delft de handen ineenslaan om kinderen van vier tot en met twaalf jaar op een laagdrempelige manier in aanraking te laten komen met kunst en cultuur.

De workshop diende als middel om het bewustzijn rondom microleven te koppelen aan de manier waarop de mens omgaat met de Aarde en haar natuurlijke hulpbronnen. Onder begeleiding van ervaren kunstdocenten vanuit RADIUS en kunstenaars Rob van Es en Wim van Egmond werden deelnemers meegenomen, behendig en wegwijs gemaakt in de wereld van de microscopie. Tijdens de workshop maakten deelnemers een eigen micro-preparaat van een flinterdun plakje van bijvoorbeeld een plantenstengel. Op deze manier worden de cellen van de plant zichtbaar en ontstaat er een uniek beeld. De preparaten werden bekeken onder de microscoop en gefotografeerd door de lens. Na afloop deelnemers hun eigen preparaat meenemen. Tijdens de workshop kwamen deelnemers meer te weten over de onderlinge afhankelijkheid tussen mens en omgeving, waaronder het belang en de samenhang van al het (voor het blote oog) onzichtbare microleven om ons heen en in ons eigen lichaam. De workshop viel grotendeels samen met de tentoonstelling RADICALE SYMBIOSE: HET SOCIALE LEVEN VAN MICROBEN.

De reacties op de workshop waren positief en de resultaten zeer divers. De verschillende deelnemers deelden hun enthousiasme over de hands-on ervaringen met microscopie en de waardevolle inzichten die ze opdeden. Van het ontdekken van bijzondere structuren tot het verkennen van biologische processen, hebben de deelnemers een breed scala aan interessante ontdekkingen gedaan. We kijken terug op een geslaagde workshop-reeks.

MIJN MICROBEN EN IK werd ontwikkeld door educator Fleur Knops, in samenwerking met Rob van Es en Wim van Egmond. Het project kwam tot stand met ondersteuning van het Fonds voor Cultuurparticipatie en de Gemeente Delft.

Workshop MIJN MICROBEN EN IK
Foto: Lisa Diederik, © Stichting RADIUS CCA

Workshop MIJN MICROBEN EN IK
Foto: Lisa Diederik, © Stichting RADIUS CCA

Workshop MIJN MICROBEN EN IK
Foto: Lisa Diederik, © Stichting RADIUS CCA

Workshop MIJN MICROBEN EN IK
Foto: Lisa Diederik, © Stichting RADIUS CCA

Workshop MIJN MICROBEN EN IK
Foto: Lisa Diederik, © Stichting RADIUS CCA

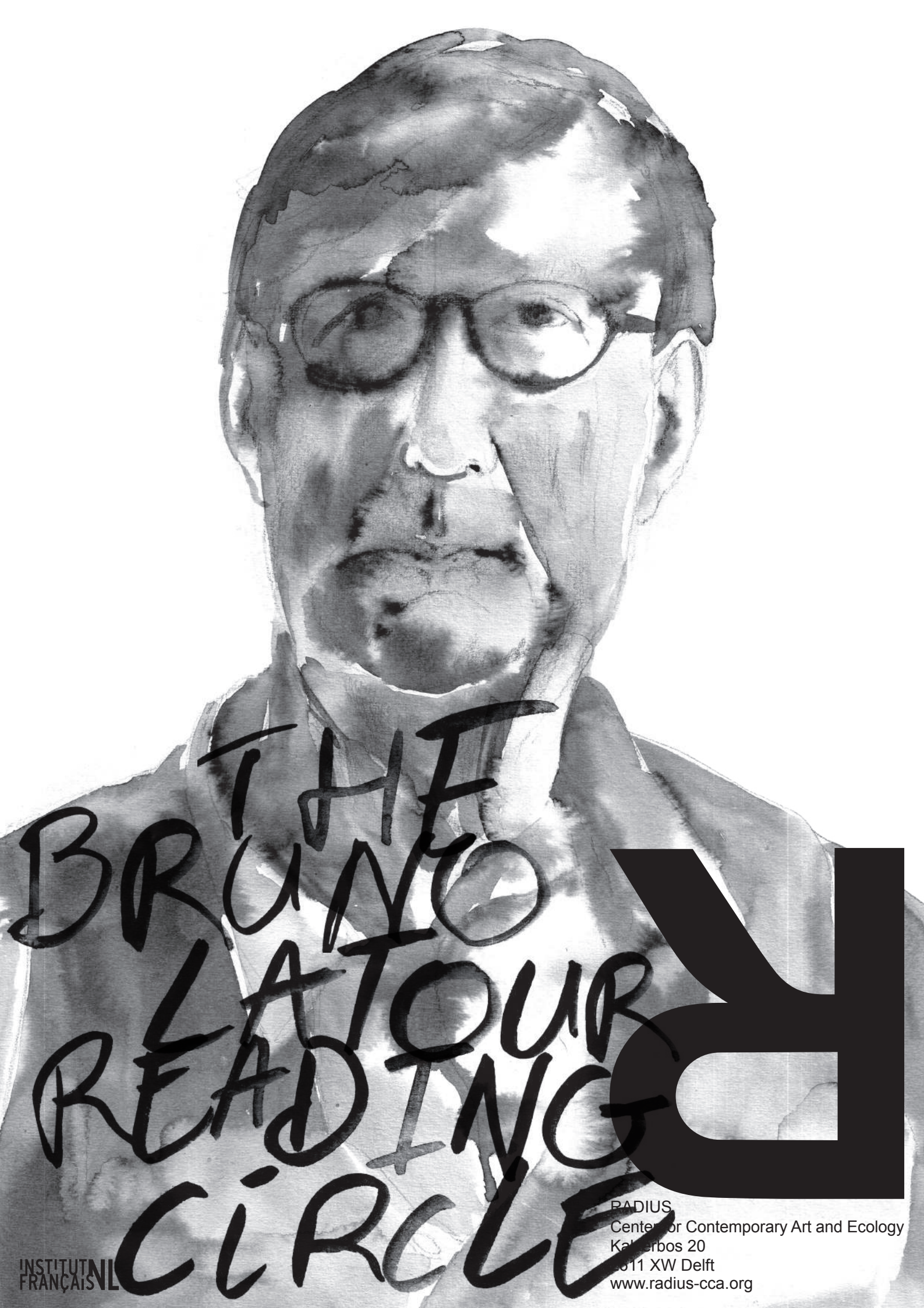
DE BRUNO LATOUR LEESCIRKEL

mei 2023 – maart 2024

In 2023 ontwikkelde RADIUS DE BRUNO LATOUR LEESCIRKEL, in samenwerking met filosoof Tjessa Riemersma en Institut Français des Pays Bas. In een tiental sessies die maandelijks plaatsvonden werd het veelzijdige werk van wetenschapsfilosoof Bruno Latour (1947–2022) besproken, tegen de achtergrond van het NATURECULTURES-jaarprogramma van RADIUS.

In zijn later werk ging Bruno Latour over op het schrijven over verschillende manieren om te reageren op de vernietiging van het klimaat en ecosystemen. Hij hielp bij het populariseren van het concept van het Antropoceen en Gaia, en bedacht het Parlement der Dingen. Latour heeft altijd gezocht naar interdisciplinariteit en zijn werk inspireerde tentoonstellingen, toneelstukken en romans. In overeenstemming met het NATURECULTURES-jaarprogramma probeerde de leeskring via het werk van Latour dieper in te gaan op de filosofische en materiële scheidslijnen tussen natuur en cultuur, terwijl deze hulde bracht aan Latour's invloed in kunst-, wetenschaps- en ecologiestudies.

De leeskring wordt geleid en gemodereerd door Tjessa Riemersma (1993). Riemersma is schrijver, journalist en filosoof. Hij studeerde kunstmatige intelligentie en filosofie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Hij werkte als filosofiecriticus voor Trouw, als correspondent Waddenzee en als interim-hoofdredacteur voor Noorderbreedte, een Nederlands tijdschrift over landschap, ecologie en identiteit.

WITH
BRUNO
LATOUR
READING
CIRCLE

RADIUS
Center for Contemporary Art and Ecology
Kahlerbos 20
3011 XW Delft
www.radius-cca.org

INSTITUT
FRANÇAIS NL

COMMUNICATIE

Opening tentoonstelling HET METEN VAN DE WERELD, 25 februari 2023
Foto: Joris van den Einden, © Stichting RADIUS CCA

COMMUNICATIE

INLEIDING, DOELGROEPEN EN PUBLIEKSBEREIK

2023 markeerde het tweede jaar van kunstcentrum RADIUS: een belangwekkend jaar waarbij we de communicatiestrategie zoals ingezet in het eerste jaar verder ontwikkelden en verfijnden. We blikken wat betreft communicatie terug op een succesvol jaar, zowel qua publieke receptie als persvermeldingen. We ontvingen meer dan 9.500 bezoekers (tweeduizend meer dan het voorgaande jaar) en er verschenen artikelen en lovende recensies in onder meer De Volkskrant, De Groene Amsterdammer, Metropolis M, GLEAN (voorheen HART magazine), Architectenweb en de Delft op Zondag. Daarnaast groeide het bereik van de sociale media gestaag, naar meer dan 5.000 volgers op Instagram.

RADIUS trekt onverminderd een breed en geïnteresseerd publiek van kunst- en cultuurliefhebbers, met specifieke interesse in hedendaagse beeldende kunst op het snijvlak van klimaat, ecologie en wetenschap. Het merendeel van het publiek baart zich zorgen over het klimaat, de negatieve impact van klimaatverandering, de teloorgang van biodiversiteit en ecologisch verval en bezoekt RADIUS om zowel meer bewust als geïnformeerd te worden over urgente en actuele klimaatkwesties. Het publiek van RADIUS overstijgt de achterban van Nederlandse kunstprofessionals en kent demografisch een zeer gemêleerde opmaak: van bewoners uit Delft (met name studenten, volwassenen en senioren), bewoners uit de Randstad (met name jongeren, waaronder (kunstacademie)studenten, volwassenen en senioren), landelijke kunst-, cultuur- en natuurliefhebbers en internationale bezoekers die beide met name aangetrokken worden door het vernieuwende programma en de brede vertegenwoordiging van internationale kunstenaars. Naast dit breder geïntereerde meer algemene publiek heeft RADIUS een groot bereik onder een meer gespecialiseerde publieksgroep van kunstprofessionals en wetenschappers. Zij zijn als kunstenaar, curator, wetenschapper, theoreticus of criticus nauw betrokken bij de hedendaagse kunst, een wetenschappelijke discipline, of volgen een beroepsopleiding in die richting.

Opening tentoonstelling DE GLAZEN STAD, 27 mei 2023
Foto: Joris van den Einden, © Stichting RADIUS CCA

Opening tentoonstelling DE GLAZEN STAD, 27 mei 2023
Foto: Joris van den Einden, © Stichting RADIUS CCA

COMMUNICATIE

COMMUNICATIEMIDDELEN

Het publiek van RADIUS wordt doorlopend geïnformeerd en op de hoogte gehouden van ons tentoonstellings-, educatie- en publieksprogramma via de volgende kanalen:

DIGITALE NIEUWSBRIEVEN

We verzenden regelmatig digitale nieuwsbrieven over (aanstaande) programma's en evenementen, die steeds zowel Nederlands- als Engelstalig verzonden worden aan binnenlandse en buitenlandse abonnees. Momenteel zijn er meer dan 8.360 geïnteresseerden die zich aan hebben aangemeld voor de RADIUS nieuwsbrief (een toename van 1.260 ten opzichte van 2022).

WEBSITE

De website van RADIUS dient niet uitsluitend als platform voor informatie en achtergronden bij het actuele programma, maar ook als online verkooppunt van toegangsbewijzen. Daarnaast fungeert de website als online archief van alle tentoonstellingen, evenementen en samenwerkingen van RADIUS. Alle informatie wordt op de website tweetalig (in het Nederlands en het Engels) aangeboden. De belangstelling voor de website groeit gestaag door, van een initieel bereik van meer dan 900 bezoeken per maand in de laatste maanden van 2022 naar een bereik van 2.300 bezoekers per maand in 2023.

SOCIALE MEDIA

Sociale media vormen een belangrijk onderdeel van de communicatie van RADIUS bij het genereren van engagement bij onze programma's. Hiervoor zijn wij actief op Facebook, Instagram en LinkedIn, waarbij de focus en nadruk momenteel ligt op communicatie via ons Instagramkanaal. We zetten Instagram met name in om tentoonstellingen en lezingen aan te kondigen, om werken uit de tentoonstelling uit te lichten, literatuur te delen en belangwekkende maatschappelijke ontwikkelingen rond kunst en klimaat te agenderen bij een breder landelijk en internationaal publiek. Momenteel heeft RADIUS op Instagram meer dan 5.000 volgers. LinkedIn gebruiken wij om professionele contacten te leggen met (wetenschappelijke) instellingen, waarbij wij momenteel 280 volgers hebben. Daarnaast gebruiken wij in afnemende mate Facebook, waarbij de 1.000 volgers geattendeerd worden op de (openingen van) nieuwe tentoonstellingen en ons publieke programma.

ADVERTENTIES

We spreken gericht bepaald publiek aan door middel van advertenties in kranten, tijdschriften en op websites. We adverteren bij iedere tentoonstelling paginabreed in tijdschrift Metropolis M, waardoor een meer ingevoerd publiek geattendeerd wordt op de lopende en aankomende tentoonstelling(en). Daarnaast bereiken we een meer lokaal publiek door maandelijks in de lokale krant Delft op Zondag te adverteren. In aanvulling hierop werken wij lokaal samen met Flyerman die onze posters verspreidt binnen Delft en omstreken, waar deze gedurende de eerste twee weken van iedere tentoonstelling zichtbaar zijn op meer dan honderd locaties. Verder wordt er bij iedere tentoonstelling ook nog in maatschappijkritische landelijke tijdschriften geadverteerd, waaronder De Groene Amsterdammer. Daarnaast hebben we in 2023 nog in meer specialistische dagbladen, die aansloten bij de thematiek van de tentoonstellingen, advertenties geplaatst. Zo plaatsten we onder andere een advertentie voor de tentoonstelling DE GLAZEN STAD in Uit de Regio: een regionaal blad dat zich specifiek richt op het Westland (onderwerp van de tentoonstelling).

DRUKWERK

Bij iedere tentoonstelling brengen wij een tweetalige (in het Nederlands en het Engels) brochure uit ter toelichting bij de tentoonstelling, de kunstwerken en het jaarprogramma. Deze brochures dienen zowel als handleiding ter plekke en als naslagwerk achteraf.

COMMUNICATIE

PERS, INTERNATIONALE BETREKKINGEN EN SAMENWERKINGEN

PERS

Verder zijn wij zeer verheugd dat de Nederlandse nationale pers wederom de tentoonstellingen alsook het publieksprogramma heeft opgepikt en besproken. Gedurende het verslagjaar besteedde de nationale pers ruimschoots aandacht aan RADIUS, met regelmatig terugkerende tentoonstellingsrecensies, beschouwingen, profielen, thema-artikelen en vermeldingen over het instituut. In 2023 publiceerden achtereenvolgens Metropolis M, de Groene Amsterdammer, HART, de Volkskrant en GLEAN artikelen over onze activiteiten. Onder meer Metropolis M keerde hierbij meermaals terug, om opeenvolgende tentoonstellingen te recenseren.

SAMENWERKINGEN

Om het programma verder onder de aandacht te brengen van diverse lokale en landelijke doelgroepen, op verschillende kennisniveaus en vanuit hun specifieke interesse en achtergrond, hebben wij in 2023 wederom samengewerkt met verscheidene andere instellingen, en zijn we verbanden aangegaan met nieuwe instellingen en plekken. Zo verwelkomden wij onder andere studenten van de Universiteit Utrecht, Universiteit Leiden, Technische Universiteit Delft, Koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten Den Haag en de Willem de Kooning Akademie voor locatie- en tentoonstellingsbezoek. Daarnaast waren er samenwerkingen met meer lokale initiatieven en partners zoals de Van Markendag en theaterfestival Fringe, en stelden wij het kunstcentrum open tijdens Open Monumentendag. Verder zijn in 2023 de eerste stappen gezet voor het vormen van een netwerk van duurzame initiatieven binnen Delft, waarbij RADIUS als spin in het web fungeert. Zo organiseerden we meerdere vergaderingen met lokale initiatieven, en waren we mede-initiator van de herstart van de Delftse Klimaatcoalitie.

Opening tentoonstelling HET METEN VAN DE WERELD, 25 februari 2023
Foto: Joris van den Einden, © Stichting RADIUS CCA

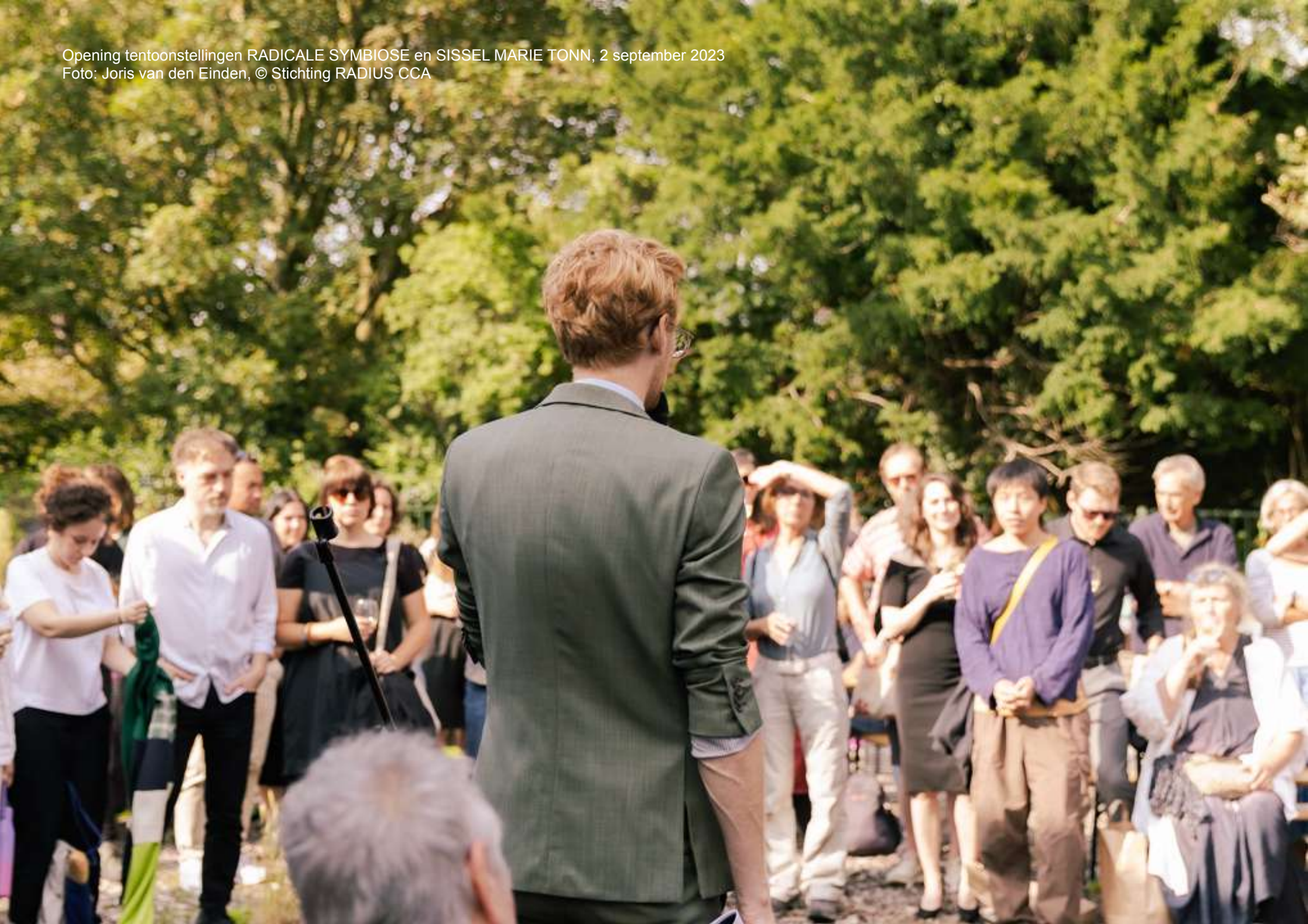

Opening tentoonstelling DE GLAZEN STAD, 27 mei 2023
Foto: Joris van den Einden, © Stichting RADIUS CCA

Opening tentoonstelling DE GLAZEN STAD, 27 mei 2023
Foto: Joris van den Einden, © Stichting RADIUS CCA

Opening tentoonstellingen RADICALE SYMBIOSE en SISSEL MARIE TONN, 2 september 2023
Foto: Joris van den Einden, © Stichting RADIUS CCA

Opening tentoonstellingen RADICALE SYMBIOSE en SISSEL MARIE TONN, 2 september 2023
Foto: Joris van den Einden, © Stichting RADIUS CCA

Opening tentoonstelling DIANA AL-HALABI & HILDA MOUCHARRAFIEH, 2 december 2023
Foto: Joris van den Einden, © Stichting RADIUS CCA

KWANTITATIEVE GEGEVENS

BEZOEKERSAANTALLEN

Met in totaal zeven tentoonstellingen en zesendertig evenementenprogramma's (zoals lezingen, debatten, performances, leesgroepen, educatieve projecten, onderzoeksprojecten, filmvertoningen, evenementen, rondleidingen, openingen en boekpresentaties) hebben wij in 2023 9.748 bezoekers ontvangen (een toename van rond de tweeduizend bezoekers ten opzichte van 2022).

GROEPS- EN

SOLOTENTONSTELLINGEN

TOTAAL AANTAL BEZOEKERS

1. HET METEN VAN DE WERELD,
groepstentoonstelling
2. DE GLAZEN STAD,
groepstentoonstelling
3. OSCAR SANTILLÁN: A HEAVY HALO,
solotentoonstelling
4. RADICALE SYMBIOSE: HET SOCIALE
LEVEN VAN MICROBEN,
groepstentoonstelling
5. SISSEL MARIE TONN: THE PORTAL,
solotentoonstelling
6. DIANA AL-HALABI & HILDA
MOUHARRAFIEH:
DE POLITIEK VAN DE GEWAPENDE
REDDINGSBOOT, duo-tentoonstelling
7. JUNGHUN KIM:
BREATHE A MENDING SONG INTO
THESE EARTHLY WOUNDS

RADIUS, Kalverbos 20, Delft
9.748

Boekpresentatie Alice Ladenburg: Trees of Delft
Foto: Eva Burgering, © Stichting RADIUS CCA

de Caus 1615

Lezing Clemens Driessen
Foto: Daan Veerman, © Stichting RADIUS CCA

Finissage DE GLAZEN STAD
Foto: Daan Veerman, © Stichting RADIUS CCA

2. Musea moeten door hun morele plicht op
erfgoed voor toekomstige generaties
teegankelijk te houden een activistische
aannemen in het klimaatdebat

Museums, driven by their moral obligation
to preserve heritage for future generations
should take an activist role in the climate debate

Kalverliefde, viering eenjarig bestaan RADIUS op 7 mei 2023
Foto: Joris van den Einden, © Stichting RADIUS CCA

Cracks and the Wounds of Colonial Zany
Towards A relational measuring of the contemporary
of Labour

Keywords:
This presentation is inspired by the columnar work
of the late 19th century, a global analysis of the historical
and contemporary work of the late 19th century, and the
work of the late 19th century, and the work of the late 19th century.

Lezing Rick Dolphijn
Foto: Sergi Pera Rusca, © Stichting RADIUS CCA

Excursie naar het Westland, als onderdeel van de tentoonstelling DE GLAZEN STAD
Foto: Daan Veerman, © Stichting RADIUS CCA

KWANTITATIEVE GEGEVENS

JAARAGENDA 2023

FEBRUARI

25.02.2023

OPENING tentoonstelling HET METEN
VAN DE WERELD

EDUCATIEWORKSHOP

ONDIERPLEZIER (tot en met mei)

MAART

23.03.2023

LEZING Rick Dolphijn — MEDITATIONS
OF A GEOMETER: ON CRACKS AND
WOUNDS AND BECOMING A TARGET

APRIL

01.04.2023

MICROSCOPIEWORKSHOP

16.04.2023

BOEKPRESENTATIE Alice Ladenburg —
SIXTEEN TREES OF DELFT

22.04.2023

WORKSHOP Cruda Collective —
SHAPESHIFTERS: MAKING A
POSTNATURAL BESTIARY

MEI

06.05.2023

MICROSCOPIEWORKSHOP

07.05.2023

KALVERLIEFDE en viering eenjarig
bestaan van RADIUS

27.05.2023

OPENING tentoonstellingen DE GLAZEN
STAD en OSCAR SANTILLÁN: A HEAVY
HALO

28.05.2023

BOEKPRESENTATIE Tanja Engelberts —
FORGOTTEN SEAS

28.05.2023

LEESGROEP — DE BRUNO LATOUR
LEESCIRKEL

JUNI

25.06.2023

SYMPOSIUM i.s.m. Jong VNK —
ERFGOED IN TRANSITIE: JONGE
PROFESSIONALS EN INSTITUTIONELE
VERANDERING VOOR EEN DUURZAME
TOEKOMST

Sprekers: Niekolaas Johannes Lekkerkerk,
Thijs Weststeijn, Meta Knol, Anja In't Velt-
De Groot, Moira Mazzotta, Wietske Nutma,
Chris Julien, en Vera Carasso.

25.06.2023

LEESGROEP — DE BRUNO LATOUR
LEESCIRKEL

JULI

01.07.2023
MICROSCOPIEWORKSHOP

20.07.2023
EXCURSIE naar het Westland —
TOUR DOOR DE GLAZEN STAD

AUGUSTUS

05.08.2023
MICROSCOPIEWORKSHOP

20.08.2023
PANELGESPREK — REGENERATIEVE
AGRICULTUUR EN DE TOEKOMST VAN
AGRIBUSINESS
Sprekers: David van den Berg (Stichting
Kapitalocean), Frank van der Helm
(Hogeschool Inholland), Slow Food Youth
Network, Four Siblings, gemodereerd door
Daan Veerman.

20.08.2023
PRESENTATIE Joris van den Einden —
GLASS LAND

20.08.2023
LEZING Clemens Driessen —
DESCARTES WAS HERE: IN SEARCH
OF THE ORIGIN OF CARTESIAN SPACE

27.08.2023
LEESGROEP — DE BRUNO LATOUR
LEESCIRKEL

SEPTEMBER

02.09.2023
OPENING tentoonstellingen RADICALE
SYMBIOSE: SOCIAAL LEVEN MET
MICROBEN en SISSEL MARIE TONN:
THE PORTAL

09.09.2023
OPEN MONUMENTENDAG

10.09.2023
OPEN MONUMENTENDAG

16.09.2023
MICROSCOPIEWORKSHOP

24.09.2023
LEESGROEP — DE BRUNO LATOUR
LEESCIRKEL

OKTOBER

08.10.2023
PRESENTATIE Rita Ponce de León en
Yaxkin Melchy Ramos — ARTS, POETRY
AND ECOLOGY: CREATING A WORLD
WORTH LIVING IN

14.10.2023
MICROSCOPIEWORKSHOP

14.10.2023
WORKSHOP door Yasmine Ostendorf-
Rodríguez en LEZING door Alexis
Shotwell — HOW TO UNDERSTAND THE
CLOSENESS OF TOXICITY?

29.10.2023
LEESGROEP — DE BRUNO LATOUR
LEESCIRKEL

NOVEMBER

03.11.2023
SPEAKEASY met Soil Study Group —
GARAGE SCHOOL: UNDERGROUND

10.11.2023
SPEAKEASY met Guillem Arquer en Kate
Price — GARAGE SCHOOL:
UNDERGROUND

17.11.2023
SPEAKEASY met Laura Emsley —
GARAGE SCHOOL: UNDERGROUND

26.11.2023
LEESGROEP — DE BRUNO LATOUR
LEESCIRKEL

DECEMBER

02.12.2023
OPENING tentoonstellingen DIANA AL-
HALABI & HILDA MOUCHARRAFIEH: DE
POLITIEK VAN DE GEWAPENDE
REDDINGSBOOT en JUNGHUN KIM:
BREATHE A MENDING SONG INTO
THESE EARTHLY WOUNDS

15.12.2023
FILMVERTONING en PANELGESPREK in
samenwerking met TU Delft —
REPORTING SPACE, TIME AND
EVERYDAY LIFE IN THE DELTA

Sprekers: Gaby Langendijk (Deltares),
Michele Cerrut (Politecnico di Torino),
Ester van de Wiel and Joost Adriaanse
(-zee -plaats -werk -land), Niekolaas
Johannes Lekkerkerk (RADIUS CCA),
gemodereerd door Luca Iuorio (Faculteit
Bouwkunde, TU Delft).

17.12.2023
LEESGROEP — DE BRUNO LATOUR
LEESCIRKEL

KWANTITATIEVE GEGEVENS

PERSOVERZICHT

- 2023, 17 december — Eindejaarsvermelding Metropolis M (THE PORTAL)
2023, 17 december — Beschouwing Metropolis M (RADICALE SYMBIOSE)
2023, 8 november — Recensie GLEAN Magazine (RADICALE SYMBIOSE & THE PORTAL)
2023, 18 oktober — Beschouwing Jegens & Tevens (RADICALE SYMBIOSE & THE PORTAL)
2023, 4 oktober — Beschouwing Metropolis M (A HEAVY HALO)
2023, 6 juli — Beschouwing De Volkskrant (DE GLAZEN STAD)
2023, 6 mei — Recensie Metropolis M (HET METEN VAN DE WERELD)
2023, 6 april — Artikel HART (HET METEN VAN DE WERELD)
2023, 29 maart — Recensie De Groene Amsterdammer (HET METEN VAN DE WERELD)
2023, 24 januari — Recensie Metropolis M (STILTE VOOR DE STORM)

Whole Earth Trilogy van Armando D. Cosmos, bij STILTE VOOR DE STORM in RADIUS. Foto door Gunnar Meier

We moeten ons onderdompelen — een bezoek aan de benedenwereld van RADIUS

Eli Witteman

24.01.2023

recensie

SHARE

Hoe anders om te gaan met een wereld die we nu vooral denken te kunnen beheersen? Eli Witteman schrijft over *Stilte voor de storm – Een Schuilplaats in het Antropoceen* bij RADIUS waarin de relatie tussen menselijk en niet-menselijk leven wordt onderzocht.

Op een warme, winderige, natte, januariochtend bezoek ik *STILTE VOOR DE STORM – Een Schuilplaats in het Antropoceen* in RADIUS: het vierde en tevens laatste deel van een tentoonstellingenserie genaamd *BENEDENWERELD*. De acht deelnemende kunstenaars zoeken allemaal naar een plek om te schuilen voor de ecologische ondergang, of naar een manier om onder die teloorgang uit te komen.

Issue nr 1 feb - mrt 2024

The Antarctic Gardener van Elisa Strinna, bij STILTE VOOR DE STORM in RADIUS. Foto door Gunnar Meier

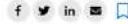
Kunst & Cultuur Tentoonstellingen: Meetwetenschap

Territoriumdrang

Het vastleggen en opmeten van de wereld is een van de grootste uitdagingen die de mens zich heeft gesteld. In Delft en Leeuwarden laten kunstenaars zien dat dat niet altijd tot grote resultaten leidt.

Joke de Wolf

29 maart 2023 - verschenen in nr. 13

Tean Andrew, *The Boat People*, 2021
© SummerNose / AGS/USCCS

Het hoofdgebouw van de wereldtentoonstelling van 1867 in Parijs bestond uit een enorme ovaal waarin tien cirkelvormige gangen in elkaar waren gepast. Via dwarsverbindingen, de geometrische stralen, bewogen de bezoekers zich van buiten naar binnen. Ze kwamen vanuit de grootste cirkels, waar eerste levensbehoeften zoals voedsel, kleding en huisvesting van alle hoeken van de wereld werden gepresenteerd, naar de schone kunsten in de kleinste cirkel. In het midden stond een glazen gebouw waar elk deelnemend land de eigen lengtemaat verticaal had neergezet. Een ijzeren draad hield die afgemeten yards, ellen en sazhen bij elkaar op precies één meter hoogte. De meter was immers de meeteenheid van gastland Frankrijk, het land dat zich beschouwde als centrum van de wereld. De meter bracht de wereld samen, zo was het idee.

Sinds 1667 hadden Franse wetenschappers voor hun kaarten de nulmeridiaan gebruikt die vanaf het observatorium in Parijs tot aan de polen doorliep. En tussen 1792 en 1798 waren Jean-Baptiste Delambre en Pierre Méchain van Duinkerke tot Barcelona gereisd om de lengte te bepalen van het Franse deel van die meridiaan. Op basis van die afstand bepaalden ze de omtrek van de aarde zo nauwkeurig mogelijk. En een tienduizendste deel van die omtrek werd de nieuwe lengtemaat, de meter. De eenheid die in 1867 nog steeds gold als de meest universele meeteenheid.

Het gebouw van Radius, centrum voor hedendaagse kunst en ecologie in Delft, doet qua plattegrond sterk denken aan het tentoonstellingsgebouw van 1867. Het voormalige pomphuis heeft weliswaar maar drie cirkels, doordat de route de bezoeker steeds heen en weer laat gaan tussen de gangen lijkt het gangenstelsel groter. Thema van de huidige tentoonstelling is bovendien 'Het meten van de wereld'. Sinds de negentiende eeuw is er zo veel veranderd in onze kijk op onze omgeving en in de meettechnieken dat de mensheid de wereld nog steeds opnieuw in kaart denkt te kunnen brengen. Steeds als de interesses wijzigen, moeten er nieuwe kaarten worden gemaakt, andere lijnen getrokken, andere plaatsnamen toegekend.

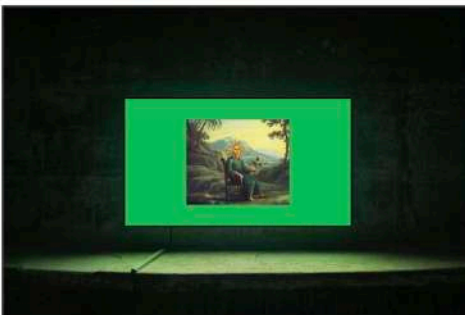
Vanuit de donkere ronde gang ben je als bezoeker meteen uit het lood geslagen door de tientallen kaarten van Antarctica die Esther Kokmeijer sinds 2013 verzamelt. Ze hangen aan de muur, atlasen liggen opengeslagen op de pagina waarop steeds datzelfde gebied is te zien. Antarctica is sinds 1961 tot vreedzaam reservaat verklaard, er mag enkel wetenschappelijk onderzoek worden uitgevoerd, oorspronkelijke bewoners zijn er niet, het land is van niemand. Toch blijkt uit de kaarten dat landen er vanaf alle kanten aanspraak op denken te maken. Kokmeijer, die zelf Arctic and Antarctic Science studeerde en fotografeert op de polen, heeft het land op de kaarten consequent afgedekt met een laag witte correctietape. Zo lijkt het oppervlak alsnog leeg en onaangetaast. Het is een herinnering aan de belofte van 1961, maar benadrukt ook dat de vorm op elke kaart weer net anders is, het land net anders opgemeten.

Groepstentoonstelling *Het meten van de wereld*

Vorig jaar opende RADIUS zijn deuren, een centrum dat hedendaagse kunst verbindt met ecologie. Bij de watertoren van Delft hoort een pomphuis met reinwaterkelder, en dat gebouw is gerenoveerd tot meer dan vijfhonderd vierkante meter tentoonstellingsruimte. Directeur Niekolaas Johannes Lekkerkerk wil samenwerken met kunstenaars die 'urgente ecologische uitdagingen, zoals klimaatverandering, vervuiling, verlies van biodiversiteit, milieu en sociale rechtvaardigheid, rigoureuus benaderen', en dat voel je in de door hem gecureerde tentoonstelling *Het meten van de wereld*. De expo werpt een uiterst kritische blik op het westerse verlichtingsdenken en de manier waarop de ideeën voortleven tot op vandaag. In de installatie *What Plants Were Called Before They Had a Name* (2017) laat kunstenaar Uriel Orlow horen hoe inheemse planten uit onder meer Guatemala en Zuid-Afrika genoemd werden in talen zoals Khoi, SePedi, SiSwat en isiZulu. Deze namen zijn minder bekend, omdat westerse plantkundigen als Carl Linnaeus ze in de 18de eeuw nieuwe Latijnse benamingen gaven. We zien ook een serie tapijten van kunstenaar Claudia Martínez Garay, waarin ze symbolen verwerkt uit de kosmologie van de Inca-indianen. Anders dan in het dualistische wereldbeeld eigen aan de Verlichting, beschouwen zij de natuur, de mens en Pachamama (letterlijk vertaald als 'Moeder Aarde') als een onlosmakelijk geheel. *Het meten van de wereld* brengt werk samen van vijftien kunstenaars, en is het eerste hoofdstuk van een jaarprogramma met vier groepstentoonstellingen en drie solopresentaties.

Lotte Bode

Groepstentoonstelling *Het meten van de wereld* tot 14 mei 2023, RADIUS, Delft, www.radius-cca.org

Jol Thoms. *Viriditas*, 2019-2020. foto Gunnar Meier, © RADIUS CCA

Claudia Martínez Garay

Afrekenen met het meten van de wereld — Mijn 261 minuten bij Radius CCA

Domeniek Ruyters

06.05.2023

recensie

SHARE

De tentoonstellingstitel vraagt erom. Ik tel in *Het meten van de wereld* in Radius CCA in Delft een totale kijktijd van 261 minuten aan film en video; ruim vier uur voor — nu ik toch aan het tellen ben — 13 werken. Dat is niet mals in een tijd dat alles snel moet.

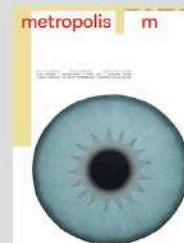
Tegelijk is de enorme claim op de tijd ook het belangrijkste punt van discussie in Delft. De tentoonstelling richt zich op de metrische orde die sinds de Verlichting de wereld is gaan beheersen en die mij (en jou) in toenemende mate gemaakt heeft tot een radertje in een enorm productieapparaat.

In Radius word ik geacht de wereld die als een machine om me heen draait en mij — het moet gezegd — zonder vertraging per trein in Delft op tijd afleverde, achter me te laten en me over te geven aan een ander regime, een ander tijds kader. Eentje waarin je de minuten beter niet telt. Aan de ingang wordt het me nog eens op het hart gedrukt door de vriendelijke medewerker: 'niet te veel in de brochure lezen'; zegt ze, 'ga het vooral eerst maar eens ervaren.'

De architectuur van Radius helpt een handje mee door me af te zonderen van de buitenwereld in het duistere voormalige waterreservoir van de watertoren, waar de tentoonstellingsmuren zich in desoriënterende cirkels om me heen buigen, met hier en daar een opening. Hier niet de overzichtelijkheid van de white cube en zijn heldere rationaliteit, maar een doolhof, dat je laat wenden en keren op een manier die zorgt dat elk gevoel van richting verdwijnt.

Het meten van de wereld stelt dat het Verlichtingsdenken de wereld afgelopen twee eeuwen is gaan beheersen, niet alleen een wetenschappelijk en filosofisch kennisregime is, maar ook een wrede politieke orde waarin de mens zich een machthebber over de wereld en de natuur is gaan wanen. De wereld is meetbaar gemaakt, doordat de mens zich van de wereld, waarmee hij tot dan een magische eenheid vormde, te scheiden. De Verlichting promoveerde een fundamenteel dualistische kijk op de wereld, die er een groot scheidingsregime op nahoudt en graag objectiveert, bekritiseert, oordeelt, opdeelt en ordent, om, zo de suggestie, te kunnen heersen. Polariseren is het gevolg, een wereld van mijn en dijn, waarin uitsluiting aan de orde van de dag is.

In Delft valt op hoeveel kunstenaars bezig zijn af te rekenen met deze achttiende-eeuwse kennisorde, zijn beperkingen en gevolgen die zich steeds navranter aandienen, nu vooral de exploitatie van de aarde op de grenzen van het mogelijke stuit.

Issue nr 1 feb - mrt 2024

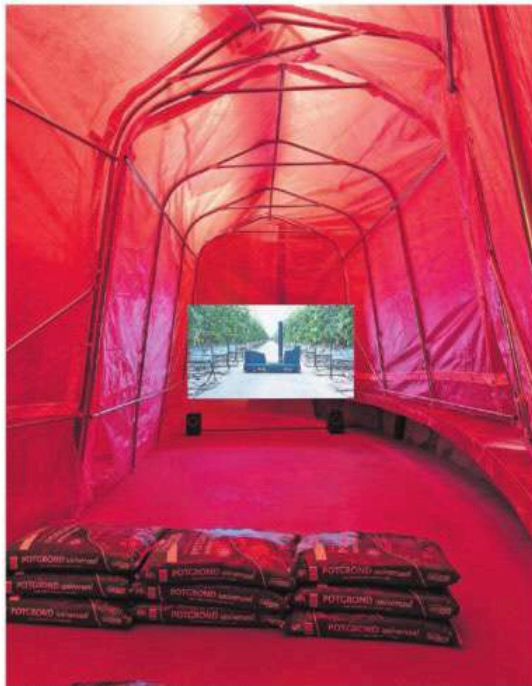

Kunstwerk v/d week

GERARD ORTÍN CASTELLVÍ AGRIOLOGISTICS

Our Daily Bread (2005) van Nikolaus Geyrhalter.

Agrilogistics van Gerard Ortín Castellví in Radius.

Foto Gunnar Maier

Dagmerrie

Filmen in een hightech landbouwfabriek? Gerard Ortín Castellví deed het, en het resultaat is een verontrustende en prachtige video-installatie.

Door Sarah van Binsbergen

Heel even, een paar seconden, verschijnt er een paar mensenhandsen in beeld. Het zijn niet bepaald bijzondere handen en ze doen ook niets opzienbarends, gehuld in blauwe plastic handschoenen borstelen ze een machine schoon. Toch is dit een van de beelden uit de video-installatie *Agrilogistics* die me het meeste bijbleven. Ze vormen namelijk het enige teken van menselijke aanwezigheid in de 22 minuten durende video. Gelukkig, dacht ik. Er zijn blijkbaar nog taken hoe onbeduidend ook, die alleen door mensen uitgevoerd kunnen worden.

Verder is dat namelijk sterk de vraag, in de wereld die kunstenaar Gerard Ortín Castellví schetst in deze wonderlijke installatie. Terwijl je in kunsthalme Radius in Delft neerpluift op een zak potgrond, in een met folie bekleden kas, trakkend op het scherm beelden voorbij van machines, camera's en robots die in de weer zijn met planten, bloemen

en bollen. Castellví schoot de beelden in een glazen landbouwfabriek in het Westland. Met 2.300 hectare aaneengesloten kassen ontwikkeld de oer Zuid-Hollandse regio zich tot het grootste glastuinbouwgebied ter wereld. Het is ook een hyperinnovatief gebied: niet mensen, maar machines verbouwen hier de groenten, vruchten en snijbloemen die in onze supermarkten terecht komen.

Die hightech, computergestuurde landbouw levert in *Agrilogistics* verbluffende beelden op. Robot-ermen die bloembollen sorteren op een lopende band? Daar zijn we inmiddels wel aan gewend. Maar wat te denken van camera's die scan-nen hoevelen verkoopbare tomaten er aan een plant zitten? Datasets die nauwkeurig de groei van snij-bloemen bijhouden en voorspellen? Vergaet ChatGPT, in deze glazen voedsel fabriek maakt kunstmatige intelligentie al de dienst uit.

De manier waarop Castellví dit alles filmt, doet denken aan de documentaire *Our Daily Bread* uit

2005. Ook die gaat over de kille, machinale (maar minder computer-gestuurde) industrie van grootschalige voedselproductie en is in beeld gebracht in observerende shots. Zonder commentaar, de beelden spreken voor zich. Toch is *Our Daily Bread* ondanks die afwezigheid van tekst vooral een aanklacht tegen de onmenselijke kanten van ons voedselstelsel. Denk kuikentjes die als tennisballen in kratten worden geschoten.

Agrilogistics, waar overigens geen veeleest in voorkomt, voelt niet als een aanklacht. De hightech microkosmos die je hier te zien krijgt is even verontrustend als prachtig. Verontrustend, omdat niet mensen, maar datasets hier de dienst uitmaken. Prachtig, omdat de obsessie met meten en voorspellen resulteert in een ingewikkelde dans tussen machines en planten. Iedere pili-roulette is zorgvuldig ingestuurd en wordt met de grootst mogelijke perfectie uitgevoerd.

Halverwege de video slaat de sfeer om. Het scherm gaat op-

zwart en als de kas weer in beeld verschijnt, is het nacht. De overdag zo strak georganiseerde glazen fabriek is als bij tovenstap versierd. Planten staan niet meer netjes gesorteerd, maar woekeren krakras door elkaar, in de rozige schemer dringt een lambe de kas binnen. Een kas slaat tweens pal tussen de struiken te graszen. De tomatencamera voert geen strak ballet meer op, maar iets dat lijkt op improvisa-tiedans. Is het een droom? Een sprookje waarin de natuur in op-stand komt?

Even plotseling breekt de ochtend weer aan. Tulpen zoeven voorbij op een lopende band. We zijn terug in de vertrouwde monotone realiteit van de kas. Maar hoe vertrouwd en realistisch is die eigenlijk? Na die duidelijk geïncenseerde nachtsce-ne voelt de perfect geïllide machi-ne van overdag het zo onecht. Als een filmset. Met computers, camera's en algoritmen als hoofdrolspe-lers, en dat ene paar menselijke handen als verdwaalde figurant.

Gerard Ortín Castellví (35)

Titel Agrilogistics, 2022.
Waar Radius, Delft.
In de tentoonstelling De Glazen Stad, t/m 20/8.
Materiaal Zakken potgrond, aluminium, folie, video (22 minuten)

Twee expo's bij Radius in Delft

Bas Blaasse

PRAKTISCHE INFO

NATURECULTURES Chapter 3
— Radical Symbiosis: The Social
Life of Microbes en Sissel Marie
Tonn, *The Portal*, tot 19 november
2023, Radius, Delft, radius-cca.org

In Radius, het in Delft ingerichte centrum voor hedendaagse kunst en ecologie, graven twee tentoonstellingen ieder op hun eigen manier in de onzichtbare sporen van het leven. *Radical Symbiosis: The Social Life of Microbes* maakt deel uit van het Antoni van Leeuwenhoek Jaar 2023 — een viering van het leven en werk van de pionier van de studie van microbiëel leven. *The Portal* van Sissel Marie Tonn is een project dat voortbouwt op Tonns onderzoek naar veengrond.

Wat is de relatie tussen veengrond en een portaal? Ooit golden deze natte, sponsachtige gebieden als een heilige plaats. Inderdaad een soort portaal waar mensen in contact konden komen met geesten, voorouders en goden. Dat kunnen we vandaag niet zeggen. Tegenwoordig worden veengronden bedreigd door ecologische achteruitgang en verwaarloosd door voortdurende uitputting. Terwijl ze zelf vitale ecosystemen zijn die een cruciale rol spelen in de koolstofcyclus. Door de geleidelijke ophoping van verteerd plantenmateriaal fungeert veengrond als een soort koolstofput. Maar die koolstof staat op het punt om vrij te komen, als de lokale ecologie van een veengrond uit balans raakt. Tonns interesse in veengronden begon met *Sphagnum Time* (2020-2021) en evolueerde tot *The Portal* (2023), nu dus te zien in deze tentoonstelling. Met nieuwe video-, geluids- en keramische werken, is *The Portal* een zintuiglijke verkenning van het veenecosysteem. We leren bijvoorbeeld dat de zure en zuurstofarme omstandigheden uitstekende condities zijn voor het conserveren van een menselijke lichaam.

Van veen naar microben: *The Social Life of Microbes* duikt in de wereld van het piepkleine en toont kunstenaars die werken met bacteriën, gisten en microben. De tentoonstelling is verdeeld in drie hoofdstukken en verkent de lessen die we kunnen leren van het microbiële leven voor ons eigen leven op aarde. Antoni van Leeuwenhoeks ontdekking van microbiëel leven was een baanbrekende gebeurtenis die wetenschappers, maar ook kunstenaars, zo blijkt, vandaag de dag nog steeds inspireert. De tentoonstelling neemt ons mee op een reis die niet voorbijgaat aan de invloed van minuscule levensvormen op onze sociale dynamiek, maar hint ook richting de intrigerende manieren waarop kennis van microbiële biomen onze sociale modellen vorm kan geven.

Sissel Marie Tonn, *The Portal*, 2023, foto Gunnar Meier, © RADIUS CCA

Garage Underground, 2023 (voorgond): Lisan Frejaen.
(achtergrond): Dark Carpet, 2023

Schuif aan, parasieten! Over schimmels en parasieten als welkomte verstoringen

Stella Kümmer

25.03.2024

feature

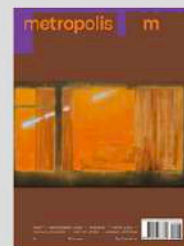
SHARE

Symbiose, schimmels en paddenstoelen maken al langer een opmars in de kunstwereld en verschillende (cultuur-)theoretische kringen. Denken vanuit het mycelium netwerk levert nieuwe perspectieven op de verstregelde relaties die we met elkaar, de natuur en alles om ons heen aangaan. Wat kunnen we leren van de verhoudingen tussen parasiet en gastheer in deze symbiotische wereld?

Het woord parasiet komt van het Griekse *parasitos*, wat mee-eter betekent. De 'parasieten' hielpen priesters met het offeren en kregen als beloning een gedeelte van de offers. Dat positieve imago lijkt de parasiet sinds de Grieken echter kwijt te zijn geraakt. Vandaag worden parasieten vooral gezien als kwaadaardige indringers. Ook bieden ze vaak inspiratie voor horror- of sciencefictionverhalen, zoals David Cronenbergs *Shivers* (1975): een film over een laboratorium waarin een parasiet wordt ontwikkeld die de onderdrukte seksuele en agressieve driften van de mens terug zou moeten brengen. In zulke scenario's leren we de parasiet kennen als de onbekende, soms aliënachtige entiteit die het menselijk brein overneemt. Maar is het wel terecht om parasieten zo kwaadaardig te framen? Doet de mens, zelf ook niet vrij van parasitair gedrag, wel recht aan het parasiet-zijn? In plaats van de parasiet enkel in een horrorcontext te plaatsen, zouden we ook kunnen leren van parasieten, bijvoorbeeld over onze relaties met elkaar en de natuur. De parasiet forceert ons om buiten de kaders van ons mens-zijn te denken en biedt daarmee een nieuwe, conceptuele benadering van systeemkritiek.

Schimmels op insecten

In het boek *Let's become fungal!* dat onlangs uitkwam bij Valiz, wordt aan schrijver en mycologist Patricia Kaishian gevraagd van welk organisme wij het meest zouden kunnen leren. Haar antwoord: een bepaald soort schimmel die als parasiet op insecten leeft.¹ Deze schimmels leven stilletjes in symbiose met insecten en gebruiken enkel het voedsel en de energie die zij nodig hebben om te overleven. Ze veroorzaken daarmee eigenlijk geen schade aan hun gastheer, die hun aanwezigheid ongemoeid ondergaat. Yasmine Ostendorf-Rodríguez, die voor dit boek gesprekken voerde met wetenschappers, kunstenaars, filosofen en *Indigenous wisdom keepers*, stelt: 'It's impossible not to think about how we humans could and should be more like these parasites with the planet as our host. Could we take food and energy without causing our host, the planet, harm? Yet parasites are the ones we humans tend to despise. How ironic.'²

Issue nr 6 | dec/jan | 2023

THEMA'S

ECOLOGIE

FUNCI

NIET-MENSELIJKE

PERSPECTIEVEN

FINANCIIEEL VERSLAG

OVERZICHT

De financieringsmix van RADIUS bestaat uit een deel eigen inkomsten (publieksinkomsten, sponsoring en verhuur) en subsidiebatens (bijdragen van particuliere fondsen, gemeente en rijkscultuurfondsen).

Eigen Inkomsten

Aangaande de eigen inkomsten verkrijgt RADIUS publieksinkomsten door middel van kaartverkoop, variërend van het standaardtarief van €10 tot verscheidene kortingstarieven per leeftijdscategorie en/of sociaal-maatschappelijke status. Op basis van 10.000 bezoeken op jaarbasis is deze post voor 2023 begroot op €40.000. Voor 2024 is deze post gehandhaafd op €40.000. De post sponsoring, voor 2023 begroot op €20.000, bestaat uit bijdragen van bedrijven en een vriendencirkel. In 2023 wordt RADIUS gesponsord door bedrijven en organisaties als EkoPlaza en klimaat onderzoeksbureau CE Delft. De vriendencirkel van RADIUS bestaat in 2023 uit 30 leden. Voor een donatie van €25, €50 of €100 per jaar ontvangen de leden een lidmaatschapskaart waarmee ze de RADIUS programma's vrijblijvend kunnen bezoeken. We voorzien dat we in 2024 deze post kunnen handhaven op €20.000. Als onderdeel van de financiering verkrijgt RADIUS ook inkomsten uit verhuur van de tentoonstellingsruimtes. Deze post staat gemiddeld garant voor €20.000 op jaarbasis. Aangaande de eigen inkomsten is in 2023 een totaal van €73.288 gerealiseerd (begroot bedrag was €70.000).

Subsidiebatens

Als startend kunstcentrum is RADIUS in de beginfase sterk afhankelijk van incidentele bijdragen verkregen vanuit particuliere fondsen. Voor het programmajaar 2023 werd voor €159.843 aan subsidiebatens uit particuliere fondsen gerealiseerd (begroot voor €225.000). Wij zijn genoodzaakt deze strategie voor het verkrijgen van projectsubsidies te continueren voor het programmajaar 2024 voor een bedrag ter hoogte van ten minste €201.000. Door ons programma anciënniteit te geven en RADIUS te verankeren in Delft proberen we het incidentele en projectmatige karakter van subsidiebijdragen gradueel om te zetten in meer structurele ondersteuning, met name vanuit de Gemeente Delft. RADIUS ontving in 2023 voor het tweede jaar een subsidie van het Mondriaan Fonds, als onderdeel van de regeling Programma's Kunstpodia in de categorie Kunstpodium Start. Het betreft hier een eenjarige en eenmalige subsidie van €25.000 en enkele projectsubsidies t.h.v. €25.427 ten behoeve van de kunstenaarshonoraria. In 2024, na het realiseren van twee jaarprogramma's, zijn we bij het Mondriaan Fonds—na een succesvolle aanvraag—opgeschaald naar de categorie

Kunstpodium Basis voor een bedrag van €110.000 per jaar, voor twee programmajaren (2024 en 2025). Vanuit de Gemeente Delft ontvingen we in 2023 een incidentele bijdrage voor het jaarprogramma van €75.000 (aangevraagd bedrag was €150.000) en enkele projectsubsidies t.h.v. €26.700. In 2024 ontvangen we €110.000 ten behoeve van het jaarprogramma (aangevraagd bedrag was €230.000).

Jaarrekening 2023

De jaarrekening 2023 sluit af met een negatief resultaat van €52.916. Initieel begroot op €470.000 is in de periode 2023 een bedrag van €385.258 aan baten gerealiseerd. De lasten over het boekjaar 2023 vallen uit op €436.758 (begroot op €470.000). Het eigen vermogen neemt daartoe in 2023 af van €22.620 naar een negatief bedrag van €30.296 per 31 december 2024.

Het vierde kwartaal van het boekjaar 2023 bleek onverwacht onstuimig. Geanticiperde subsidiebaten—geraamd ter hoogte van €40.000 t.b.v. de tentoonstelling van Junghun Kim—bleken nihil. Dientengevolge kwam de liquiditeit tegen het einde van 2023 in het gedrang. Hiertoe is een overbruggingslening van €15.000 aangevraagd en toegekend bij Cultuur+Ondernemen, om de vaste lasten te dekken in de maand december 2023. Voor het restant crediteuren uit 2023 zijn in alle gevallen met wederzijdse instemming betalingsregelingen getroffen en is op de begroting van 2024 een post reservegelden opgenomen, t.h.v. €50.000, om dit uitstaande deel crediteuren op te vangen. Deze maatregelen bleken adequaat om de zich voordoende situatie te beteugelen en te verhelpen. Tweede, meer strategische gevolgtrekking is het herzien van prioriteiten binnen de jaarbegroting, waarbij is besloten om verkregen baten in eerste instantie in te zetten bij het verkrijgen van dekking voor de beheerslasten. Het tentoonstellingsprogramma (de materiële lasten) hebben nu elk een eigen schaalbare begroting, die bijgesteld kan worden al naar gelang kosten/baten verschillen. Een derde strategische aanpassing is om, na twee programmajaren van prioritering van het jaarprogramma, de algemene en eigen reserve t.b.v. de algehele financiële weerbaarheid van RADIUS te verhogen. Doel is om deze algemene reserve per eind 2024 te handhaven op een bedrag tussen de €11.000 en €42.000.

FINANCIËEL VERSLAG

STAAT VAN BATEN EN LASTEN OVER 2023

BATEN

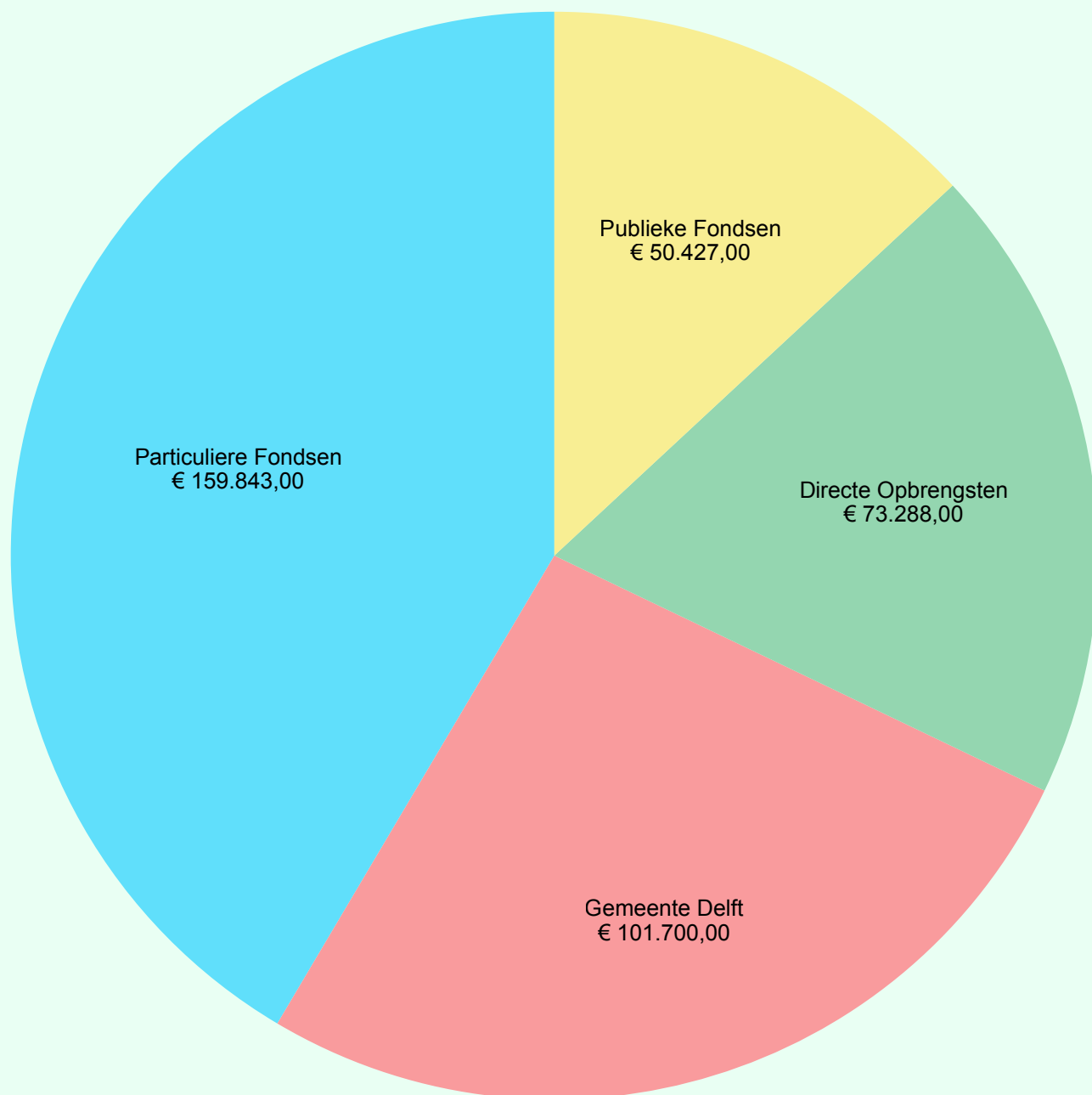
	REALISATIE	BEGROTING
	2023	2023
Eigen Inkomsten	€ 73.288 €	70.000
Subsidiebatens	€ 311.970 €	400.000
Som der Batens	€ 385.258 €	470.000

LASTEN

Lasten overleg batens	€ 889	
Personeelslastens	€ 277.853 €	257.600
	€ 149.510 Intern/personeel	
	€ 128.343 Extern/kunstenaars	
Afschrijvingen	€ 5.020	-
Materiële Lastens	€ 153.885 €	211.900
Som der Lastens	€ 436.758 €	469.500
Rentelastens	€ (527) €	(500)
Saldo	€ (52.916)	-
Resultaatbestemming		
Algemene reserve	€ (52.916)	-

FINANCIIEEL VERSLAG

DIAGRAM BATEN

Opening tentoonstellingen RADICALE SYMBIOSE en SISSEL MARIE TONN, 2 september 2023
Foto: Joris van den Einden, © Stichting RADIUS CCA

Opening tentoonstellingen RADICALE SYMBIOSE en SISSEL MARIE TONN, 2 september 2023
Foto: Joris van den Einden, © Stichting RADIUS CCA

ORGANISATIE

CODES

FAIR PRACTICE CODE

RADIUS hecht veel waarde aan gemotiveerd personeel. In 2023 werkte RADIUS met 3.8 FTE. Het team bestaat uit vijf werknemers met een ZZP-werkovereenkomst en kreeg evenredig €22 per uur vergoed, ongeacht functie. Jaarlijks vinden tweemaal beoordelings- en functioneringsgesprekken plaats, in juni en december. In aanvulling daarop werkt RADIUS met een hostpoule van tien tot vijftien hosts, zij werken ofwel op basis van een ZZP-werkovereenkomst, met een vast contract, of op oproepbasis. Als laatste werkt RADIUS met een schil van derden, extern aan de organisatie, waaronder een grafisch vormgever, boekhouder, opbouwploeg, fotografen, etc.

RADIUS is lid van de belangenvereniging De Zaak Nu. In 2019 ontwikkelde deze vereniging de Richtlijn Functie- en Loongebouw voor Presentatie-Instellingen, met als uitgangspunt de Fair Practice Code en de Arbeidsmarktagenda. Ook in 2023 heeft RADIUS de kosten in kaart gebracht van eerlijke beloning van personeel in overeenstemming met de Fair Practice Code. In 2022 was het budget, bij gebrek aan structurele financiële ondersteuning, ontoereikend om volledig te kunnen voldoen aan de voorgestelde uurprijs voor ZZP'ers in de richtlijn.

Om de honoraria voor kunstenaars vast te stellen, hanteert en omarmt RADIUS de Richtlijn Kunstenaarshonoraria volledig. RADIUS garandeert tevens artistieke integriteit en neemt in de contracten die met de kunstenaars worden afgesloten afspraken op over auteursrechten. Het instituut moedigt goed

opdrachtgeverschap aan en biedt kunstenaars een passende vergoeding.

CODE DIVERSITEIT & INCLUSIE

RADIUS ziet het nastreven en bewaken van toegankelijkheid, diversiteit en inclusie als een doorlopende taakstelling en verantwoordelijkheid. We vinden het van primair belang dat het programma resoneert en weerklinkt bij de grote verscheidenheid aan achtergronden en identiteiten die de stad Delft rijk is, en dat diegene zichzelf kunnen zijn, zich gerespecteerd en gerepresenteerd voelen binnen en door de programmering van onze instelling. Waar het programma van RADIUS kapitaliseert op intersectionaliteit en ecologisch denken, streven wij een evenredige diverse maatschappelijke representatie na.

De Code Diversiteit & Inclusie dient op het gebied van publiek, programmering, personeel en partners voor RADIUS als uitgangspunt. Om het programma onder de aandacht te brengen van diverse doelgroepen, op verschillende kennisniveaus en vanuit hun specifieke interesse, werkt RADIUS intensief samen met partners, lokaal, nationaal en internationaal.

ORGANISATIE

RAAD VAN TOEZICHT & GOVERNANCE CODE CULTUUR

RADIUS is een stichting die in maart 2021 werd opgericht door Niekolaas Johannes Lekkerkerk en in 2023 werd ondersteund door het Gieskes-Strijbis Fonds, Gemeente Delft, het Mondriaan Fonds en verscheidene cultuurfondsen. De huidige directeur-bestuurder is Niekolaas Johannes Lekkerkerk.

GOVERNANCE CODE CULTUUR

RADIUS deelt de opvatting dat transparant management en zorgvuldig toezicht belangrijke voorwaarden zijn voor zowel essentiële als excellente bedrijfsvoering. Het instituut past de acht principes van de Governance Code Cultuur toe. RADIUS is een stichting en sinds maart 2021 is het raad-van- toezicht-model van kracht. Het programma, de organisatorische en de administratieve processen staan onder toezicht van de directeur-bestuurder van RADIUS. De directeur-bestuurder en de externe accountant worden benoemd door de raad van toezicht. De directeur bepaalt het beleid van het instituut, zet de programmalijs uit, geeft ontwikkelingsstrategieën vorm en is verantwoordelijk voor het in gang zetten van procedures; van fondsenwerving tot communicatie. De directeur legt verantwoording af aan de raad van toezicht. De raad van toezicht bestaat uit vijf (maximaal vijf) leden en komt twee keer per jaar samen in het bijzijn van de directeur van RADIUS.

RAAD VAN TOEZICHT IN 2023

Om de raad van toezicht verder te diversifiëren, in dit geval met expertise op het gebied van governance en beleid, is per januari 2023 een vacature opgesteld en geplaatst om een vijfde en laatste lid van de raad van toezicht aan te stellen. Hiertoe is Shankar Chhatta uit de procedure geselecteerd en per 1 april 2023 aangesteld als algemeen lid van de raad van toezicht.

LEDEN RAAD VAN TOEZICHT IN 2023

GOLNAR ABBASI

Algemeen Lid RvT RADIUS

- PhD Kandidaat TU Delft
- Docent WDKA Rotterdam
- Docent PZI Rotterdam

SHANKAR CHHATTA

Algemeen Lid RvT RADIUS

- Mede-oprichter en Voorzitter Klimaatmakers Den Haag

YOERI MEESEN

Penningmeester RvT RADIUS

- Directeur Huis van het Boek
- Lid Raad van Toezicht Stichting Tailors & Wearers
- Faculteitssenaat MA Kunsteducatie, PERMEA
- Gastdocent MA Curatorial Practice, Instituto Europeo di Design

JEROEN PRINCEN

Voorzitter RvT RADIUS

- Advocaat Partner bij DVDW Advocaten
- Voorzitter Raad van Toezicht Stedelijk Museum Schiedam
- Lid Raad van Commissarissen en Voorzitter Auditcommissie BinckBank N.V.
- Voorzitter Raad van Commissarissen DKG Holding B.V.

BRENDA TEMPELAAR

Secretaris RvT RADIUS

- Beeldend kunstenaar en schrijver
- Commissielid O&O-regeling, CBK Rotterdam

BEZOLDIGINGSBELEID

De toezichtfuncties zijn onbezoldigd.

ZELFEVALUATIE

Op 8 november 2023 evalueerde de raad van toezicht zichzelf.

VERGADERDATA

De raad van toezicht vergaderde in 2023 op de volgende data: 2 mei 2023, 30 oktober 2023, 8 november 2023. In 2023 hebben verscheidene informele overlegmomenten plaatsgevonden tussen de raad van toezicht en het bestuur.

TEGENSTRIJDIGE BELANGEN

In 2023 is geen sprake geweest van tegenstrijdige belangen.

VASTSTELLING

Het jaarverslag 2023 en de jaarrekening 2023 worden vastgesteld in de vergadering van de raad van toezicht op 9 mei 2024.

BEGROTING 2024

De begroting 2024 is geaccordeerd door de raad van toezicht in de vergadering van 8 november 2023.

EXTERNE ACCOUNTANT

Berghout+MAS is vanaf 2022 als externe accountant van Stichting RADIUS CCA benoemd door de raad van toezicht.

ORGANISATIE

ROOSTER VAN AAN- EN AFTREDING RAAD VAN TOEZICHT

	AANTREDING	TWEEDE TERMIJN	AFTREDING
GOLNAR ABBASI	23 maart 2021
SHANKAR CHHATTA	1 april 2023
YOERI MEESEN	23 maart 2021
JEROEN PRINCEN	23 maart 2021
BRENDA TEMPELAAR	23 maart 2021

ORGANISATIE

DIRECTIE EN PERSONEEL IN 2023

RADIUS TEAM

NIEKOLAAS JOHANNES LEKKERKERK
Directeur-Bestuurder en Curator

EVA BURGERING
Projectleider Productie en Publicaties

FLEUR KNOPS
Projectleider Educatie

SERGI PERA RUSCA
Assistent Curator

DAAN VEERMAN
Medewerker Communicatie, Marketing en PR

Vrijwilligers en Hosts
ANNIEK VAN DEN BERGE, CATELIJNE BOELE, DAPHNE OUDE GEERDINK, JOHANNES KETELAARS, PUCK KROON, PUCK VAN DER LAST, MENDEL NIEUWDORP, JEANINE ROSIER, ANNA SPILIOTOPOULOU, KELLY-ANN VAN STEVENINCK, ZEYNEP USLU, ALINA SING-CIH WANG

Rondleiders en kunstdocenten
BIRGIT VAN BEEK, WIENEKE BREMER, ANNEMIEKE FIERINCK

EXTERNE MEDEWERKERS

Administratie en boekhouding
WILMA BLOMMERS, PAUL BERGHOUT

Installatie tentoonstellingen
STEFAN BANDALAC, MOOS DE BEER, CATELIJNE BOELE, MENDEL NIEUWDORP, MENNO VERHOEF

Fotografie en documentatie
LISA DIEDERIK, JORIS VAN DEN EINDEN, GUNNAR MEIER

Gastcuratoren
MATEO CHACÓN PINO, ÀNGELS MIRALDA

Ontwerpers en illustratoren
SABO DAY, AUGUSTINAS MILKUS, LISA RAMPILLI

Projectondersteuning Sissel Marie Tonn
HARRIET ROSE MORLEY, JONATHAN CHAIM REUS, CHEEYEE TANG

Projectondersteuning Junghun Kim
STEVEN MAYBURY, MAJA WACHOWSKA, MIRIAM DEL SEPPIA

Vertaling en tekstredactie
NIELS BEKKEMA, MARIE LOUISE SCHOONDERGANG, HET VERTAALCOLLECTIEF

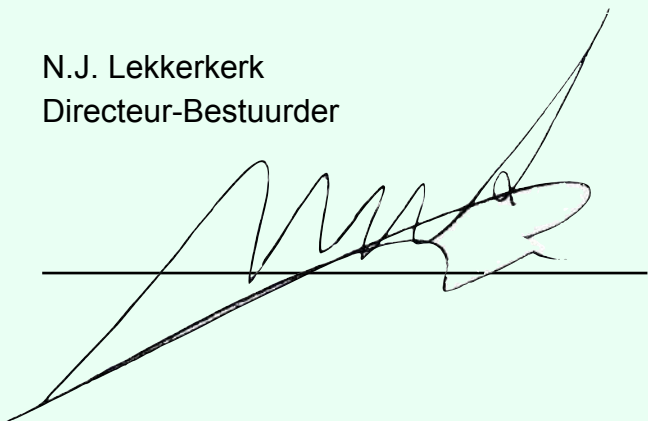
RADIUS kernteam, september 2023
Foto: Joris van den Einden, © Stichting RADIUS CCA

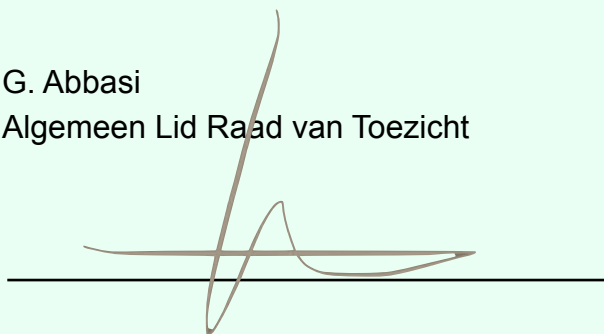
RADIUS kernteam, onderzoeksreis Finland en Estland, september 2023
Foto: Kelly-Ann van Steveninck, © Stichting RADIUS CCA

ONDERTEKENING

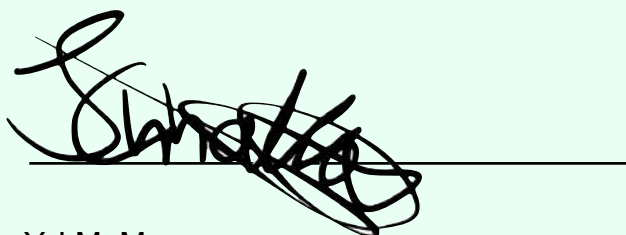
N.J. Lekkerkerk
Directeur-Bestuurder

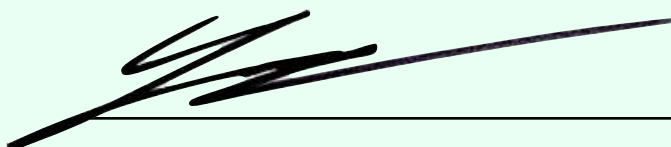
G. Abbasi
Algemeen Lid Raad van Toezicht

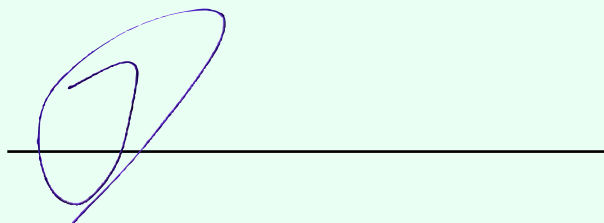
S. Chhatta
Algemeen Lid Raad van Toezicht

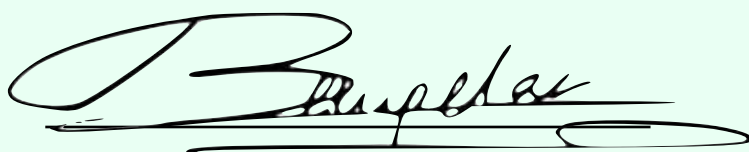
Y.J.M. Meessen
Penningmeester Raad van Toezicht

J.G. Princen
Voorzitter Raad van Toezicht

B. Tempelaar
Secretaris Raad van Toezicht

COLOFON

Eindredactie: Niekolaas Johannes Lekkerkerk, Boutaina Hammana, Daan Veerman.

© Stichting RADIUS CCA; auteurs; fotografen; kunstenaars; deelnemers; bezoekers, 2023.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Openbare evenementen georganiseerd door RADIUS zijn gedocumenteerd voor educatief gebruik en voor in ons archief. U kunt altijd bezwaar maken tegen gebruik van bepaalde afbeeldingen door een e-mail te sturen naar communication@radius-cca.org.

